

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Näkökulmia kokemusasiantuntijuudesta Jengi- nuorihankkeessa

Mahon, Maija

2015 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Näkökulmia kokemusasiantuntijuudesta Jenginuorihank- keessa

Mahon, Maija
Rikosseuraamusala
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2015

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila
Rikosseuraamusala

Tiivistelmä

Mahon, Maija

Näkökulmia kokemusasiantuntijuudesta Jenginuorihankkeessa

Vuosi	2015	Sivumäärä	48
-------	------	-----------	----

Opinnäytetyössä perehdyin Kriminaalihuollon tukisäätiön Jenginuorten rikosentorjuntahankkeen työntekijöiden, kokemusasiantuntijoiden, asiakkaiden sekä sidosryhmien näkökulmiin kokemusasiantuntijuudesta. Jenginuorihankkeen tavoitteena on saavuttaa rikollisesti oireilevia nuoria. Opinnäytetyötä varten on haastateltu yhteensä neljäätoista ihmistä. Haastateltavista kaksi oli työntekijöitä, kolme kokemusasiantuntijoita, seitsemän asiakasta, yksi nuorisotyöntekijä sekä yksi lähipoliisi. Opinnäytetyö oli kvalitatiivinen, ja aineisto on kerätty kesällä 2014. Opinnäytetyöntarkoituksena on selvittää, millä keinoin kokemusasiantuntijuudella voidaan auttaa päihteillä ja rikoksilla oireilevia nuoria sekä mikä merkitys kokemusasiantuntijuudella on Jenginuorihankkeessa. Tavoitteena on myös selvittää haastateltavien näkökulmien avulla, onko kokemusasiantuntijuudelle sijaa rikollisuutta ennalta ehkäisevässä työssä.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys koostuu etsivästä työstä, nuorten rikollisuudesta ja sen mahdollisista syistä, syrjäytymisestä ja arjenhallinnan ongelmista sekä kokemusasiantuntijuudesta. Näillä osioilla pyritään tukemaan opinnäytetyön tuloksia sekä tukemaan Jenginuorihankkeessa tehtävän työn luonnetta. Tulokset osoittivat, että kokemusasiantuntijuus on toimiva tapa tavoittaa ja auttaa rikollisesti oireilevia nuoria. Tuloksia voidaan hyödyntää rikollisuutta ja syrjäytymistä ennalta ehkäisevässä nuorisotyössä ja sen kehittämisessä.

Kokemusasiantuntijuus, etsivä työ, rikollisuutta ennalta ehkäisevä työ, nuorisotyö, nuorisoriikollisuus, syrjäytyneisyys

Laurea University of Applied Sciences
Tikkurila
Degree Programme in Correctional Services

Abstract

Mahon, Maija

Views on using experts by experience in the Gang Youth Support Project

Year	2015	Pages	48
------	------	-------	----

The purpose of this thesis is to present the views of workers, experts by experience, clients and local officials on using experts by experience in helping to reach delinquent youth in Krits (a non-profit organization that helps offenders to adapt back to society) Gang Youth Support Project. All together fourteen people were interviewed for this thesis. Two were workers in the Gang Youth Support Project, three were experts by experience, seven were clients, one local police officer, and one local youth worker. The thesis is qualitative and the data has been gathered in summer of 2014. The purpose of this thesis was to find out in what ways using experts by experience can help young people who are delinquent and substance abusers. The purpose was also to find out how important role the experts by experience play in the Gang Youth Support Project. The objective was also to find out through the views of the people interviewed whether the experts by experience have a place in crime prevention.

The theoretical framework consists of street work, delinquency and reasons for delinquent behavior, social exclusion, problems in everyday life and expertise by experience. The aim of this theoretical framework is to support the results of this thesis and to help support the work done in the Gang Youth Support Project. The results indicate that using experts by experience is a functional method in helping to reach delinquent youth. The results can benefit the prevention of crime and social exclusion among the youth as well as its development.

Expertise by experience, street work, crime preventive work, youth work, delinquency, social exclusion

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Jenginuorihanke	8
3	Etsivä nuorisotyö	10
	3.1 Etsivän työn lähtökohdat ja keskeiset tehtävät	11
	3.2 Työntekijän rooli	12
4	Nuorten rikollisuus	13
	4.1 Perimä	14
	4.2 Kasvuympäristö ja vanhemmuus	14
	4.3 Yhteiskunnalliset eli sosiologiset selitykset	15
5	Syrjäytyminen ja arjenhallinnan ongelmat	17
	5.1 Syrjäytymiseen ja arjenhallinnan ongelmiin vaikuttaminen	18
6	Kokemusasiantuntijuus	19
	6.1 Kokemusasiantuntija Korson terveystieteiden keskuksessa	21
	6.2 Katuklinikka	22
	6.3 Kokemusasiantuntijuus rikosseuraamusalalla	22
7	Tutkimusasetelma	23
	7.1 Tutkimuksen toteutus	24
	7.2 Tutkimusmenetelmä	24
	7.3 Kohderyhmät ja aineiston keruu	25
	7.4 Laadullinen tutkimus ja aineiston analyysi	27
	7.5 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	28
8	Opinnäytetyön tulokset	30
	8.1 Luottamus ja lähestyminen	30
	8.2 Moniulotteisuus	32
	8.3 Matalakynnyksisyys	34
	8.4 Tulevaisuus	36
	8.5 Kuntoutusprosessi ja onnistumiset	38
9	Johtopäätökset	40
	9.1 Jenginuorityön luottamukseen ja lähestymiseen perustuva työ	41
	9.2 Kokemusasiantuntijuuden merkitys ehkäisevässä työssä	42
	9.3 Arjenhallinnalla tuetusti kiinni rikoksettomaan elämään	43
	9.4 Kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen sosiaalityössä tulevaisuudessa	44
10	Pohdinta	45
	10.1 Tulosten pohdinta	45
	10.2 Oma ammatillinen oppiminen	46
	10.3 Kehitysideat	47
	Lähteet	48

Taulukot	50
Liitteet.....	51

1 Johdanto

Opinnäytetyö käsittelee kokemusasiantuntijuutta Kriminaalihuollon tukisäätiön Jenginuorten rikosentorjuntahankkeessa. Tarkoituksena on tarkastella kokemusasiantuntijuutta erilaisten teemojen näkökulmasta, jotka ovat nousseet ilmi opinnäytetyöni haastatteluissa. Nämä teemat ovat luottamus ja lähestyminen, moniulotteisuus, matalakynnyksisyys, tulevaisuus sekä kuntoutusprosessi ja onnistumiset.

Suomessa uutisoitiin syksyllä 2014 nuorisoryhmien tekemistä väkivalta- ja ryöstöiskuista tuntemattomiin. Suureksi puheenaiheeksi nousi, mikä on aiheuttanut näiden nuorten rikollisen käyttäytymisen ja miten heitä voisi auttaa. Kriminaalihuollon tukisäätiön Jenginuorihanke sai tapahtumien aikana jonkin verran näkyvyyttä. Jenginuorihankkeen tehtävänä on tavoittaa kokemusasiantuntijoiden avulla rikollisesti oireilevia nuoria pääsääntöisesti kadulla. Kokemusasiantuntija on henkilö, jolla on oman kokemuksensa lisäksi koulutus toimia työntekijänä. Kokemusasiantuntijat ovat siis palkattuja työntekijöitä. Aiheessa eniten kiinnostaa Jenginuorihankkeen rohkea lähestymistapa tavoittaa rikollisesti oireilevat nuoret. Kokemusasiantuntijuutta on käytetty sosiaalipalveluissa harmillisen vähän. Tämä herättää ristiriitaisia tunteita: voiko entinen rikollinen auttaa rikollisesti oireilevaa nuorta?

Opinnäytetyö on tehty Kriminaalihuollon tukisäätiön Jenginuorihankkeelle. Hanke on myös ohjannut ja auttanut tämän opinnäytetyön tekemisessä. Opinnäytetyön aiheenvalinta on tapahtunut jo ennen syksyn 2014 tapahtumia. Oma kiinnostukseni ja työkokemukseni nuorisotyöstä ohjasi minut valitsemaan hankkeen, jossa työskennellään rikollisesti oireilevien nuorten parissa. Minua on kiinnostanut opintojeni alusta saakka nuorisotyö ja nuorten rikollisuus. Olen ollut töissä nuorisotaloissa ja minulla on kokemusta maahanmuuttajanuorten kanssa työskentelystä. Olen yhdessä Jenginuorihankkeen työntekijöiden kanssa rajannut aiheekseni hankkeen kokemusasiantuntijuuden.

Opinnäytetyöni keskittyy erityisesti Jenginuorihankkeessa olevien työntekijöiden, kokemusasiantuntijoiden ja asiakkaiden näkemyksiin siitä, onko hanke rikollisuutta vähentävä ja miten kokemusasiantuntijuus voi auttaa ennalta ehkäisevästi rikollisuuden vähentämisessä. Teoriaosuudessa käsitelen etsivää nuorisotyötä, joka on oleellinen osa kokemusasiantuntijoiden työnkuvaa Jenginuorihankkeessa. Selvitän myös mahdollisia syitä nuorisorikollisuudelle perimän, kasvuympäristön sekä sosiologian eli yhteiskunnallisten näkökulmien avulla. Käsitelen myös syrjäytymistä ja arjenhallinnan ongelmia osana nuorten rikollisuutta, koska ne ovat tyyppisiä ominaisuuksia rikollisesti oireilevilla nuorilla. Kokemusasiantuntijuutta tarkastelen muiden projektien näkökulmien avulla ja vertailen omia tuloksia näiden projektien tuloksiin. Kerron myös yksityiskohtaisesti Jenginuorihankkeen toiminnasta, tavoitteista ja luonteesta. Jenginuorihankkeesta kerron osittain oman kokemuksieni ja havainnoin kautta.

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus. Olen haastatellut opinnäytetyötäni varten hankkeen kokemusasiantuntijoita, asiakkaita, projektipäällikköä, projektityöntekijää, lähialueen poliisia sekä paikallista nuorisotyöntekijää. Tuloksien tarkoituksena on selvittää, miten kokemusasiantuntijuutta voisi soveltaa tulevaisuudessa nuorisotyöhön ja löytyykö sille sijaa ennalta ehkäisevässä työssä.

2 Jenginuorihanke

Jenginuorihanke on Kriminaalihuollon tukisäätiön hallinnoima hanke, jonka rahoittajana toimii Raha-automaattiyhdistys. Hanke alkoi vuonna 2012 ja päättyi syyskuussa 2015, jonka jälkeen Jenginuorihankkeen malliin ryhdytään kouluttamaan nuorisotoimea ympäri Suomea. Hanke on rikosentorjuntahanke, jonka tavoitteena on rakentaa ennalta ehkäisevän työn malli rikollisesti oireilevien nuorten tavoittamiseen (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2014). Tiedon olen kerännyt osallistuvalla havainnoinnilla. Jenginuorihanke pyrkii tavoittamaan erityisesti maahanmuuttaja- ja romanitaustaisia nuoria kokemusasiantuntijoiden avulla. Jenginuorihankkeen kokemusasiantuntijoilla on omakohtaista kokemusta rikollisuudesta, päihteiden käytöstä, väkivallasta sekä näkemystä katuelämästä. Oman kokemuksen lisäksi kokemusasiantuntijat ovat maahanmuuttaja- ja romanitaustaisia. Hankkeessa työskentelee projektipäällikkö, projektityöntekijä sekä kokemusasiantuntijat, joita on kerrallaan noin kolme ja kokemusasiantuntijoiden työsuhde kestää keskimäärin noin kuusi kuukautta. Projektipäällikön ja projektityöntekijän työtehtäviin kuuluu perhetyö kokemusasiantuntijoiden kanssa työparina, ohjaaminen, tukeminen ja neuvominen ammatillisella otteella. Työntekijöiden työnkuvaan kuuluu myös kokemusasiantuntijoiden oman kuntoutusprosessin tukeminen sekä hankkeen eteenpäin vieminen toimivaksi työmalliksi (Heikkonen 2014-2015).

Jenginuorihankkeen toiminta-alue on Helsingin Tapulikaupunki, Malmi, Jakomäki, Kontula ja Kivikko sekä hieman vähemmällä näkyvyydellä hanke on myös tavoittanut Vuosaaren, Malmin kartanon ja Kannelmäen nuoria. Hanke tekee erittäin paljon yhteistyötä erilaisten järjestöjen ja vapaaehtoisryhmien kanssa. Näistä mainittakoon esimerkiksi alueen nuorisotalot, koulut, somali- ja romanijärjestöt, pääkaupunkiseudun sosiaalitoimi, yhdyskuntaseuraamustoimistot, lastensuojelu, yhteistyö poliisin ennalta ehkäisevän ryhmän kanssa, Setlementti ry, Snellu, päiväkeskus Kaalo, Helsingin Diakoniaopiston Jatkox-ryhmä ja Aseman Lapset ry (Mäkinen ym. 2014: 8-9). Jenginuorihankkeen toimisto sijaitsee Helsingin Malmilla. Toukokuussa 2014 hankkeessa oli tiivistä liittyneitä asiakkaita noin viisitoista ja löyhemmin sitoutuneita 30-40. Kol-

mas asiakasryhmä on satunnaiskävijät, joita on noin 50-100. Tiiviisti mukana olleet asiakkaat tapasivat kokemusasiantuntijoita ja työntekijöitä muutaman kerran viikossa ja osallistuivat viikoittain Jenginuorihankkeen järjestämiin harrastusmahdollisuuksiin (Heikkonen 2014-2015).

Jenginuorihankkeen nimestä huolimatta on otettava huomioon, että asiakkaat eivät kuulu varsinaisiin ”jengeihin” vaan pikemminkin eräänlaisiin alueellisiin ryhmittymiin. Jengin kriteerit ovat oma lainsäädäntö, oma kieli tai slangi, oma ideologia, yhteinen tunnistettavuus, kuten tatuoinnit tai tietyn värin käyttäminen; oma hierarkia sekä omat alueet ja jengin rekrytointi (Laine 2014: 145-146). Jenginuorihankkeessa kriteerit eivät täyty kaikilta osin. Nuorilla on omat alueensa, joissa he pääosin viettävät aikaa sekä romaninuorten keskuudessa vallitsee oma heimolaisuus (Heikkonen 2014-2015).

Hankkeen nuoret ovat pääsääntöisesti nuorisoryhmiin kuuluvia nuoria, jotka liikkuvat kadulla ja ovat syrjäytymisvaarassa tai jo syrjäytyneitä. Heidän tekemiä rikoksia ovat varastelu, väkivalta, päihteiden myyminen ja käyttö sekä muut omaisuusrikokset. Osa asiakkaista on siinä kunnossa, että kouluun tai työhön meno on jo mahdotonta. Arjenhallintaa opetellaan ruohonjuuritasolla, esimerkiksi asiakkaan kanssa harjoitellaan kodinaskareita ja vuorokausirytmää. Erityisesti romaninuorilla on ongelmia koulunkäynnin kanssa ja osalta puuttuu peruskoulu päättötodistus (Heikkonen 2014-2015).

Jenginuorihankkeen työ on erittäin monimuotoista, matalakynnyksistä ja toimii edelläkävijänä ennaltaehkäisevässä työssä. Kokemusasiantuntijoiden kulttuurinen tausta sekä heidän oma kokemuksensa tuo uudenlaisen lähestymistavan rikollisesti oireilevien nuorten saavuttamiseksi. Näiden piirteiden merkitystä käsittelemme enemmän opinnäytetyön aineiston analyysiosiossa. Jenginuorihankkeen tärkein työmuoto on jalkautuminen asiakkaiden saavuttamiseksi. Kokemusasiantuntijat sekä hankkeen projektityöntekijä ja projektipäällikkö jalkautuvat hankkeen toiminta-alueen kaduille ja pyrkivät sitä kautta tavoittamaan nuoria. Kokemusasiantuntijoiden katutuntemus ja maine helpottavat nuorten tavoittamisessa ja vuorovaikutuksen syntymisessä. Hankkeen luonne on matalakynnyksinen. Asiakkaat saavat tulla toimistolle juttelemaan ja tuoda ystävänsä mukaan. Tarkoituksena on, että kokemusasiantuntijat ovat helposti tavoitettavissa joko puhelimitse tai kasvotusten. Jenginuorihanke tarjoaa asiakkailleen monimuotoista apua vertaistuen lisäksi. Ensimmäisten tapaamisten aikana perehdytään siihen, millälaisissa asioissa nuori kokee tarvitsevänsä apua. Työntekijät ja kokemusasiantuntijat kyselevät asiakkaalta esimerkiksi koulunkäynnistä, mahdollisesta päihdeongelmasta ja perhetilanteesta. Keskeisintä on asiakkaan aseman parantaminen yhteiskunnassa, jota lähdetään nuoren ehdoilla tavoittelemaan kiinnittymällä koulu- ja työelämään. Asiakkaat saavat myös apua erilaisissa virasto- ja viranomaisasioissa sekä arjenhallinnan parantamisessa. Merkittävä osa Jenginuorihankkeen monimuotoista työtä on sen tarjoamat harrastusmahdollisuudet, jotka toteutetaan eri järjestöjen ja kokemusasiantuntijoiden kanssa. Tarjolla on jalkapalloa, muusikin tuotta-

mista, vapaapainia, tanssia ja sählyä. Hankkeen asiakkaat voivat myös esittää toivomuksia siitä, mitä he haluaisivat tehdä kokemusasiantuntijoiden kanssa, kuten ulkona syömistä, keilaamista ja elokuvissa käyntiä (Heikkonen 2014-2015).

Jenginuorihanke tekee työtä asiakkaiden perheiden kanssa. Perhetyön tarkoituksena on korjata asiakkaan kotiolot. Eryteisesti maahanmuuttajataustaisten nuorten vanhemmat eivät välttämättä ole tietoisia nuorten rikollisuudesta tai päihteiden käytöstä. Hanke on jo tavoittanut Kontulan alueen somalivanhempia ja romaniperheisiin on tehty kotikäyntejä. Kouluissa tehty työ painottuu koulunkäynnin parantamiseen. On järjestetty esimerkiksi läksykerhoja ja yksilöopetusta yhdessä kokemusasiantuntijan ja erityisopettajan kanssa. Jenginuorihanke on myös pitänyt erilaisia tiedotus- ja valistustilaisuuksia kouluissa, joissa kokemusasiantuntijat ovat olleet äänessä (Heikkonen 2014-2015).

Jenginuorihankkeen kokemusasiantuntijat tulevat hankkeelle töihin eri väylien kautta. Nuorimpia kokemusasiantuntijoita on löydetty kadulta ja vanhemmat kokemusasiantuntijat ovat tavoitettu eri yhteistyötahojen kautta. Kokemusasiantuntijoille työ Jenginuorihankkeessa on vaihtoehto ja tuki omalle kuntoutusprosessille. Kokemusasiantuntijoiden kuntoutusprosessi päihde- ja rikollisuuskierrosta on pitkä ja yksilöllinen. Osalla kokemusasiantuntijoilla oma kuntoutuminen on jo pitkällä ja osalla se on vasta alussa. Hankkeen aikana kokemusasiantuntijat eivät saa hankkia rikos- tai päihdetuomioita eivätkä he saa tulla päihtyneenä töihin. He saavat tukea omalle kuntoutusprosessilleen Jenginuorihankkeen työntekijöiltä (Heikkonen 2014-2015).

3 Etsivä nuorisotyö

Nuorisolaisissa mainitaan etsivän nuorisotyön tavoitteena tavoittaa sellaiset nuoret, jotka ovat palveluiden ulkopuolella. Tarkoituksena on saada nuori mukaan tuen piiriin, joka edistää nuoren kasvua, itsenäistymistä ja pääsyä työmarkkinoille tai kouluun. Etsivän nuorisotyön lähtökohdaksi on lähteä työstämään nuoren elämää nuoren oman arvion mukaan avun tarpeesta (Nuorisolaki 7b §).

Etsivällä työllä pyritään saavuttamaan ne nuoret, jotka eivät syystä tai toisesta kuulu yhteiskunnan palveluihin ja heillä on usein huonoja kokemuksia kunnan tarjoamista palveluista. Nuorten kynnys hakea apua on usein korkea ja etsivä työ toimii yhtenä vastauksena syrjäytymisvaarassa olevien nuorten saamaan apuun ja tukeen. Koska etsivää työtä tehdään kadulla, nuorten ei tarvitse lähteä hakea apua palvelujärjestelmästä. Etsivää työtä tehdään nuoren ehtojen mukaan ja heidän ihmisarvoa kunnioittaen (Kaartinen-Koutaniemi 2012: 20).

Etsivän työn juuret ovat amerikkalaisissa Street Work, Street Corner Work ja Street Gang Work työotteissa. Etsivä työ kohdentui juurikin kadulla oleviin nuorten jengeihin ja ryhmittymiin. Kuten Jenginuorihankkeessa, myös alunperin etsivän työn tarkoituksena oli puuttua nuorten epäsosiaaliseen käyttäytymiseen, joka ilmeni rikollisuutena ja päihteidenkäyttönä (Juvonen 2010: 67-69). Suomessa etsivää nuorisotyötä on tehty 1960-luvulta alkaen ja kuten Yhdysvalloissa, työ oli aluksi suunnattu jengityöhön (Kaartinen-Koutaniemi 2012: 15-16). Etsivä työ on muuttanut muotoaan vuosikymmenien aikana. Nykyään työtä tehdään työpareissa eikä yksin, työllä on johdollinen tuki, työnohjausta tarjotaan työntekijöille, työntekijöille tarjotaan mahdollisuutta täydennyskoulutuksiin, etsivässä työssä on strukturoitu työn rakenne sekä tehty työ dokumentoidaan (Kaartinen-Koutaniemi 2012: 19).

3.1 Etsivän työn lähtökohdat ja keskeiset tehtävät

Etsivän työn lähtökohdat ovat nuoren näkökulman ja nuoren tarpeiden kuunteleminen ja hyväksyminen. Etsivää työtä tehdään useimmiten syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten alueilla. Nämä alueet voivat olla esimerkiksi ostoskeskuksia, liikenneasemia sekä katuja. Jotta nuori saadaan tavoitetuksi, nuoren on koettava itsensä hyväksytyksi sellaisena kuin hän on. Nuoren luottamuksen ja hyväksynnän saaminen ei ole aina helppoa ja nopeaa, koska taustalla saattaa olla huonoja kokemuksia aikaisemmasta avusta muilta palveluilta tai viranomaisilta (Juvonen 2010: 69-72). Etsivän työn vaiheet voidaan jakaa karkeasti viiteen vaiheeseen:

1. kontakti
2. motivointi
3. työskentely
4. välittäminen
5. lopetus

(Kaartinen-Koutaniemi 2012: 69)

Kontaktin luominen tapahtuu usein kadulla tai muualla nuorten suosimilla oleskelupaikoilla. Kontaktin luomisella tarkoitetaan vuorovaikutuksen luomista, jossa nuori mahdollisesti avautuu tarvitsemastaan avusta tai työntekijä itse havainnoi nuoren mahdolliset avun tarpeet. Motivointi syntyy, kun työntekijän ja nuoren välille syntyy luottamus ja avun kartoitusta pohditaan yhdessä keskustelun ja oleskelun kautta. Yhdessä työntekijän kanssa ja nuoren ehdoilla lähdetään työskentelemään nuoren elämän parantamista ja muiden tukiverkostojen välittämistä. Prosessin jälkeen asiakkuus usein loppuu, kun nuori on kiinnitetty muihin palveluihin tai nuoren elämänsuunta ja -laatu ovat siinä vaiheessa, että tuen tarve ei ole välttämätön. Palvelut tuodaan aina asiakkaalle asiakasta huomioivalla tavalla (Kaartinen-Koutaniemi 2012:67-70).

Etsivän työn keskeiset tehtävät ovat nuoren elinolojen ja elämän vahvistaminen. Tarkoituksena on myös valottaa nuorelle keinoja arjenhallintaan ja tunnistamaan syrjäytymiseen mahdollisesti johtavia tekijöitä. Tavoitteena on saada nuori pois kadulta kotiin tai muuhun valvottuun ja turvalliseen ympäristöön. Etsivä työ tuo myös esille sen, missä palvelujärjestelmä on epäonnistunut. Epäonnistumisen näkee siinä, että nuori on syrjäytynyt tai syrjäytymisvaarassa eikä aikaisemmat palvelut ovat auttaneet syrjäytymiskiirteen katkaisussa. (Juvonen 2010: 69-72).

3.2 Työntekijän rooli

Työntekijällä on erityisen haastava rooli etsivässä työssä, koska hänen on vakiinnuttava asemansa nuorison keskuudessa, jotta hän pääsee mukaan nuorten yhteisöön. Kun työntekijä on vakiinnuttanut asemansa, nuoret lähestyvät häntä helpommin ja mahdollisuus luottamukseen on olemassa. Luottamuksen saavuttamiseen työntekijältä vaaditaan myös nuorten tunne-elämän ymmärtämistä ja kokemista. Työntekijän kokemukset ja oma tausta saattavat helpottaa lähestymistä ja luottamuksen syntymistä. Työntekijän vuorovaikutustaidot korostuvat etsivässä työssä sekä nuorten että viranomaisten keskuudessa. Työntekijä voi myös kokea ristiriitaisuuksia ja ammatillisten käytäntöjen kyseenalaistamista etsivää työtä tehdessä. Työntekijän on toimittava ammatillisesti mutta myös nuoren hyvinvoinnin parhaaksi ja ehdottomasti nuoren ehtojen mukaisesti (Juvonen 2010: 67-72).

Luottamus luodaan avoimella vuorovaikutuksella sekä aidolla kiinnostuksella nuoren elämään. Etsivän työn työtteen perusta on yksilöllinen, kohdennettu ja intensiivinen. Tämä tarkoittaa, että luottamuksen muodostuttua, keskitytään yhden nuoren ongelmiin ja hänen tarvitsemaan apuun ryhmän sijaan. Nuoren sitouduttua hänen kanssaan ollaan tiiviissä vuorovaikutuksessa. Nuori siis otetaan lähelle ja hänen kanssaan ollaan paljon tekemisissä. Nuoren pitää tuntea, että hän voi ottaa yhteyttä milloin vain ja häntä ollaan aina valmiita kuuntelemaan. Työmenetelmät ovat keskustelu kahden kesken ja joskus ryhmässä, toiminnallinen tekeminen kuten retket tai harrastusmahdollisuudet sekä apu viranomaisasioiden hoitamisessa. Luottamuksen muodostuttua voi lähteä nuoren kanssa käsittelemään nuoren muutostarpeita (Juvonen 2010: 76-80).

Glasgow'ssa eräässä hankkeessa (New Frontier) on jalkauduttu jenginuorten pariin ja pyritty saamaan nuoria kiinnittymään erilaisiin vapaa-ajan toimintoihin ja näin saada heidät pois kadulta. Tutustuesssa nuoriin työntekijät palkkasivat yhden vanhemmista nuorista hankkeeseen nuorisotyöntekijäksi eli eräänlaiseksi kokemusasiantuntijaksi. Entisen jenginuoren palkkaaminen nuorisotyöntekijäksi toi positiivisia tuloksia jenginuorten elämään. Erilaisten toimintojen, kuten työpajojen, keskusteluiden ja retkien avulla nuoret kiinnittyivät toimintaan ja alkoivat

mieltä, mitä he toivoivat tulevaisuudeltaan. Tämä osoittaa, että etsivällä työllä on hyvin tärkeä merkitys syrjäytyneiden nuorten tavoittamisessa sekä yhdistämällä vapaa-ajan toiminta ja mentorointi, voidaan auttaa nuoria kiinnittymään takaisin yhteiskuntaan (Deuchar 2009: 16-20).

4 Nuorten rikollisuus

”Helsingissä toimii yli 50 nuoren porukka, joka pahoinpitelee ja ryöstää toisia nuoria. Poliisi ottanut joukosta noin 20 kiinni ja tuntee valtaosan rikosten tekijöistä. Neljä 15-18-vuotiaasta nuorta on jo vangittu epäiltyinä ryöstöstä ja törkeästä pahoinpitelystä.” (YLE uutiset 4.10.2014)

Nuorisoriikollisuus on viime aikoina puhututtanut paljon. Erityisesti lokakuussa 2014 sattuneiden nuorisoryhmien väkivaltatapahtumien myötä on pohdittu, mistä nuorten väkivaltaisuus johtuu ja miten sitä voisi ennaltaehkäistä. Tässä kappaleessa tarkastelen nuorisoriikollisuuden yleisyyttä ja tilastoja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen selvityksessä Rikollisuustilanne 2013. Rikosvastaullinen ikä alkaa 15-vuotiaana (Rikoslaki 354). Alle 15-vuotiaat rikoksen tekijät eivät voi saada syytettä, mutta ovat korvausvelvollisia.

Rikosoikeudellisessa sääntelyssä nuorella rikosentekijällä tarkoitetaan henkilöä, joka on tehnyt rikoksen 15-20-vuotiaana (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2014: 207). Nuorten osuus (15-20-vuotiaat) rikoslakiin syyllisiksi epäillyistä vuonna 2013 oli 18 % ja lasten osuus (alle 15-vuotiaat) oli 3 % (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2014: 208). Alaikäisten osuus eri rikoslajeissa on vaihtelevaa ja tässä esittelen niitä rikoslajeja, jotka ovat vakavampia ja Jenginuori-hankkeen asiakkaille ominaisia. Numerot perustuvat poliisin tietoon tulleisiin rikoksiin.

Rikoslaji	Alaikäisten osuus vuonna 2013 (%)
Ryöstörikokset	16
Varkausrikokset	15
Pahoinpitelyrikokset	10
Huumausainerikokset	6
Tapon, murhan tai surman yritys	5
Henkirikokset (tappo, murha, surma)	1

Taulukko 1. Alaikäisten osuus eri rikoslajeissa vuonna 2013 (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2014)

Nuoruusikä altistaa rikoskäyttäytymiselle ja sen huippu on 15-17-vuotiaana, minkä jälkeen rikoskäyttäytyminen laskee huomattavasti (Salmi 2004: 30). Nuorten tekemiin rikoksiin on monia syitä. Selityksiä voidaan etsiä eri suunnista ja useimmiten rikollinen käyttäytyminen on

monen summan tulos. Jenginuorihankkeen nuorista moni on alkanut oireilla rikollisesti nuorena iässä. Esitän tässä opinnäytetyössä lyhyesti syitä, jotka saattavat löytyä perimästä, kasvuympäristöstä, vanhemmuudesta ja yhteiskunnasta.

4.1 Perimä

Rikollista käyttäytymistä voi myös kutsua antisosiaaliseksi käyttäytymiseksi. Antisosiaalisella käyttäytymisellä tarkoitetaan käyttäytymistä, joka rikkoo sosiaalisia normeja ja muiden ihmisten oikeuksia. Jälkimmäisellä tarkoitetaan henkistä tai fyysistä väkivaltaa, joka kohdistuu muihin ihmisiin. Antisosiaalista käyttäytymistä voidaan määritellä sitä mukaan, kuinka paljon ihminen rikkoo sosiaalisia normeja ja lakeja. Sitä voi myös määritellä psykiatrisen kriteerien ja luokitusten mukaan, joita mitataan psykiatrin teettämillä testeillä ja haastatteluilla sekä yksilön persoonallisuuspiirteillä ja muilla yksilöllisillä ominaisuuksilla. Antisosiaalisesti käyttäytyvän henkilön persoonallisuuspiirteet ja ominaisuudet ovat aggressiivisuus, impulsiivisuus, heikko itsehillintä ja negatiivinen emotionaalisuus. Yksilöä ei voida leimata rikolliseksi pelkästään näiden piirteiden perusteella vaan mukana on aina tilannetekijöitä. On myös yksilöitä, jotka tekevät rikoksia, mutta eivät osoita antisosiaalista käyttäytymistä (Honkatukia ym. 2006: 101).

Rhee & Waldman tutkivat vuonna 2002 antisosiaalisen käyttäytymisen perimää ja tulivat siihen tulokseen, että antisosiaalinen käyttäytyminen on 41 %:sti periytyvää. Aggressiivinen antisosiaalisuus eli antisosiaalisuus, joka on muihin kohdistuvaa väkivaltaa, on perinnöllisempää kuin ei-aggressiivinen antisosiaalisuus, joka puolestaan ilmenee esimerkiksi ilkivaltana ja omaisuusrikoksina (Rhee & Waldman 2002). Nuoruudessa antisosiaalinen käyttäytyminen on yleistä. Perinnöllistä antisosiaalista käyttäytymistä ilmenee useimmiten jo lapsena ja se jatkuu aikuisiälläkin (Honkatukia ym. 2006: 106).

4.2 Kasvuympäristö ja vanhemmuus

Lapsuudella on suuri merkitys siihen, minkälaiseksi yksilö kehittyy myöhemmällä iällä. Kasvatuksella ja vanhempien omalla elämällä on suuri rooli lapsen kehityksessä. Lapsen rikollisen kehityksen riskitekijöitä ilmenee monella eri tapaa kasvuympäristössä ja vanhemmuudessa.

Epätasapainoisen kasvuympäristöön vaikuttavat tekijät ovat perhe, koulu ja kaveripiirit. Epätasapainoa luo esimerkiksi perheen köyhyys ja teinivanhemmuus, jotka ilmenevät usein alhaisella koulutuksella ja ylisukupolvisuudella. Perheen köyhyys luo vanhemmille stressitekijöitä, jotka voivat heijastua lapseen. Hyvällä vanhemmuudella pystytään ehkäisemään stressitöntä kasvuympäristöä. Erityisen riskin luo väkivaltainen kasvuympäristö. Väkivallan kokemisella ja näkemisellä lapsuudessa on yhteys tuleviin käytösongelmiin ja rikolliseen käyttäytymiseen

sekä vaikuttavat lapsen luottamukseen. Perheissä, joissa esiintyy väkivaltaa, on usein muitakin ongelmia (Honkatukia ym. 2006: 124-143, 150-151).

Vanhemmuuden aiheuttamat riskitekijät yksilön rikolliseen käyttäytymiseen ovat merkittävät. Heikot kasvatustenetelmät kuten liian ankara, rankaiseva ja väkivaltainen kuri aiheuttavat lapsen ja vanhemman välille kiintymyssuhdehäiriön ja lapsen luottamus aikuisia kohtaan voi muuttua pelokkaaksi ja olemattomaksi. Myös liian löyhä kasvatustenetelmä, kuten valvonnan puute, voidaan mieltää lapsen laiminlyönniksi, koska lapselle ei ole asetettu rajoja. Usein tällaisissa tapauksissa vanhemmalla on taustalla omia mielenterveys- ja päihdeongelmia. Esimerkiksi masentuneena vanhemmalta voi jäädä huomaamatta lapsen tarpeet (Honkatukia ym. 2006: 136-142).

4.3 Yhteiskunnalliset eli sosiologiset selitykset

Sosiologisilla selityksillä tarkoitetaan niitä selityksiä, joissa rikollisuuden syitä etsitään yhteiskunnasta. Selitykset ovat jaettu neljään rikollisuutta selittävään ryhmään: turhautuminen, irtautuminen, oppiminen ja leimautuminen (Honkatukia ym. 2006: 161). Näitä kaikkia sosiologisia selityksiä on käsitelty nuorisirikollisuuden näkökulmasta.

Turhautuminen perustuu tässä yhteydessä Agnewn yleiseen paineteoriaan (*general strain theory*). Sen mukaan rikollisuus ei ole sopeutumista stressaaviin ja turhauttaviin tilanteisiin vaan oireilua paineesta. Stressaavat ja turhauttavat tilanteet syntyvät sellaisesta paineesta, jossa yksilö ei koe pystyvänsä saavuttamaan yhteisön asettamia tavoitteita, kuten paineet koulussa ja työssä. Paineita voi myös syntyä, jos menettää hyväksi koetun asian tai olotilan sekä kielteisistä elämäntilanteista, kuten vanhempien erosta. Yksilöön on voinut kohdistua kielteistä toimintaa, kuten väkivaltaa tai hyväksikäyttöä (Agnew 2001:323-327; Honkatukia ym. 2006: 163-164).

Irtautuminen perustuu sosiaalisen kontrollin teoriaan. Sosiaalista kontrollia esiintyy eri muodoissa: koulun säännöt, tapahtumien järjestyssäännöt ja lait ovat eräitä esimerkkejä. Rikollisuutta ja normien vastaista toimintaa esiintyy, kun yksilö irtautuu yhteisössä esiintyvistä kontrolloista. Sosiaalisen kontrollin ennaltaehkäisevät vaikutukset rikollisuuteen löytyvät tunnepohjaisista siteistä muihin ihmisiin, motivoituneesta sitoutumisesta koulutukseen ja työhön, ajan käyttämisestä harrastuksiin tai muuhun mielekkääseen tekemiseen sekä yhteiskunnan normien noudattamisesta (Hirshi 2001: xxi; Honkatukia ym. 2006: 165-168).

Oppimisen teoria on yksi kriminologian klassisimpia teorioita. Sutherland loi differentiaalisen assosiaatio teorian, jonka mukaan rikoskäyttäytyminen on opittua. Oppiminen tapahtuu ole-malla vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Opitut rikollisuuteen liittyvät asiat ovat rikoksen

tekemisen tekniikat, motiivit, asenteet ja perustelut rikoksen tekemiselle (Sutherland 1947; Laine 2014: 133; Honkatukia ym. 2006: 169). Toinen oppimisteoria on yleinen oppimisteoria, johon kuuluu differentiaalisen assosiaation lisäksi määritelmät (arvot ja moraalit), palkinnot ja rangaistukset (ei pelkkä ”saalis”, kuten ryöstösaalis, vaan myös mielihyvän tunteet ja muiden hyväksyntä) sekä matkiminen (muiden rikoskäyttäytyminen ja media). (Honkatukia ym. 2006: 170-171). Omitut selittelytavat pohjautuvat myös Sutherlandin näkemyksiin. Selittelyt voidaan jakaa viiteen eri tapaan: vastuun kieltö, vahingon kieltö, uhrin kieltö, tuomitsijoiden tuomitseminen ja vetoaminen korkeampiin periaatteisiin. Vastuun kiellolla pyritään siirtämään rikoksen vastuu poikkeuksellisiin tilanteisiin, kuten päihtymykseen tai kavereiden painostukseen. Vahingon kiellolla rikoksen tekijä pyrkii selittämään, ettei rikos aiheuttanut vahinkoa. Tästä esimerkkinä omaisuusrikokset, joissa rikoksen tekijä sanoo, että vakuutus kuitenkin korvaa uhrille menetyksen. Uhrin kiellolla rikoksen tekijä selittelee rikostaan sillä, että uhri ansaitsi joutua rikoksen kohteeksi. Tuomitsijoiden tuomitseminen on kuten uhrin kieltö mutta se käsittää yleistä moraalialia. Vetoaminen korkeampiin periaatteisiin tarkoittaa, että rikos on tehty esimerkiksi omien ideologioiden takia. Tällaisia tekoja ovat esimerkiksi terrorismiin liittyvät rikokset. (Honkatukia ym. 2006: 172-173)

Leimautuminen on nuorisorikollisuutta tarkastellessa melko merkittävä tekijä. Jenginuori-hankkeessakin puhutaan paljon nuorten leimautumisesta ja siitä, miten siitä voisi irrottautua. Hankkeen nuorten leimautumiset vaikuttavat kovasti heidän mahdollisuuksiin siirtyä eteenpäin elämässä. Tässä yhteydessä virallinen leimautuminen tarkoittaa esimerkiksi merkinnät rikosrekisterissä, huumausainerekisterit ja luottotietojen menetykset. Varsin usein tällaisissa tapauksissa syntyy lumipallo-ilmio. Rikosrekisterimerkintä vaikuttaa työmahdollisuuksiin, mikä puolestaan voi johtaa työttömyyteen, työttömyys saattaa mahdollistaa syrjäytymistä. Syrjäytyminen voi lisätä rikollisuutta ja sen myötä rikoskierrettä (Heikkonen 2014-2015).

Virallisen leiman, kuten huumausainemerkinnän lisäksi yksilö voi kokea sisäistä leimautumista. Sisäisellä leimautumisella tarkoitetaan sitä, että yksilö leimaa itsensä ja käyttäytyy sen mukaan. Esimerkiksi, jos henkilö leimataan ”pahaksi pojaksi”, hän alkaa mahdollisesti toimia tämän roolin mukaisesti, vaikka sisimmiltään hän ei välttämättä olisikaan niin ”paha”. Sisäisellä leimautumisella henkilö kokee itsensä tavallaan patologiseksi eli sairaaksi tai erityisen poikkeavaksi. Tällainen tilanne syntyy useimmiten, kun henkilöllä on takanaan useita erilaisia hoito-, huolto- tai kontrollijärjestelmiä. Henkilö saattaa myös pyrkiä selittämään omaa käyttäytymistään leimallaan (Laine 2014: 128-129).

Lemertin mukaan leimautuminen syntyy, kun yksilön käyttäytymiseen reagoidaan sosiaalisesti. Näin sosiaalinen reaktio eli muiden antama leima voi muuttua osaksi yksilön minuutta ja hän alkaa toimia leiman mukaisesti. Leimautuminen voi rajoittaa ihmisen sosiaalista osallistumista voimakkaasti. Esimerkiksi rikollisen on vaikea saada työpaikkaa, koska häntä voidaan vierok-

sua (Kivivuori 2008: 278-279; Lemert 1951). Leiman luo loppujen lopuksi yksilön luonteenpiirre (esimerkiksi impulsiivisuus, temperamenttisuus) tai teko ja käyttäytyminen (esimerkiksi rikokset ja päihteiden käyttö). Ympäristö joskus reagoi näihin torjumalla ja näin syntyy leima (Kivivuori 2008: 285).

5 Syrjäytyminen ja arjenhallinnan ongelmat

Syrjäytymisellä viitataan sosiaalisiin ongelmiin sekä niiden kasautumiseen, jonka myötä ihminen syrjäytyy koulutuksesta, työelämästä ja sosiaalisista suhteista. Syrjäytymisen syyt johtuvat usein henkilön toimintatavoista ja luonteenpiirteistä. Tällaisia syitä voivat esimerkiksi olla passiivisuus, avuttomuus ja poikkeavuus. Poikkeavuus voi ilmetä esimerkiksi psyykkisillä ongelmilla, rikollisuudella ja riippuvuudella. Rikollisesti syrjäytyneet nuoret ovat oma haasteensa, koska yhteiskunnan apu ja sen palvelut eivät välttämättä kiinnosta. Rikollisuudella voi ylläpitää taloutta ja se myös luo statuksen, josta ei haluta välttämättä luopua sekä. Rikollisuus voi luoda yhteenkuuluvuuden tunnetta, mikä on merkki hyväksynnästä (Juvonen 2010: 72-73). Syrjäytyneen nuoren ominaisuuksia voi olla nuoren vaikeudet koulussa, matala koulutustaso, ammattitaidottomuus, lyhyet työsuhteet ja vähäinen työkokemus sekä rikollisuus. Syrjäytymisen tapahtuu, kun nuoren ongelmat kasautuvat ja nuoren sosiaalinen, kulttuurinen ja taloudellinen pääoma heikkenee (Kemppinen 1997: 130).

Syitä syrjäytymiselle on vaikea lähteä arvioimaan, koska usein taustalla on paljon erilaisia tekijöitä. ”Katunuorilla” ja erityisesti Jenginuorihankkeen asiakkailta on taustalla useita syitä syrjäytymiselle ja heidän taustat ovat erilaisia. He voivat olla laiminlyötyjä kotioiloissa, koulusta lintsaaajia, karkulaisia, rikollisia, päihderiippuvaisia tai jengeissä/ryhmittymissä liikkujia. Usein nuorilla esiintyy useampia syitä syrjäytymiselle. Kysymys nuorten kotioiloista on myös oleellinen syrjäytymisen tarkastelussa sekä vanhempien taloudellisella tilanteella voi olla vaikutuksia nuoren syrjäytymiseen. Kotona on voinut mahdollisesti esiintyä fyysistä, psyykkistä tai seksuaalista väkivaltaa. Myös vanhempien rikollinen käyttäytyminen ja päihdeongelmat voivat johtaa nuoren syrjäytymiseen. Silloin kyse voi olla ylisukupolvisuudesta, joka tarkoittaa sosiaalista, opittua perimää. Tällaisilla nuorilla on useissa tapauksissa laitoskokemusta (Juvonen 2010: 74; Kemppinen 1997: 125).

Syrjäytymistä ehkäisee toimiva perhe, koulu, urheilu ja muut harrastukset. Nämä kaikki ovat nuoren kasvun kannalta suuri voimavara. Kasvuympäristön on hyvä olla turvallinen, rauhallinen, ymmärtäväinen ja rajoja asettava, jotta pystytään ennalta ehkäisemään vaikeita ongelmia nuoruudessa (Kemppinen 1997: 60-61). Syrjäytyneillä nuorilla ei ole usein myönteistä ja toiveikasta näkemystä omasta tulevaisuudestaan, koska ahdistuneisuus omasta elämästä on kasvanut. Tällainen kielteisyyden kierre voi passivoittaa nuorta ja omanarvontunteen menettänyt nuori ajautuu herkemmin päihde- ja rikoskierteeseen (Kemppinen 1997: 131). On tärke-

ää muistaa, että syrjäytynyt, päihteillä ja rikoksilla oireileva nuori ei välttämättä ole ollenkaan motivoitunut elämään yhteiskunnan sääntöjen mukaisesti ja siksi erilaisilla rangaistuksilla ja nöyryytyksellä ei saada myönteistä elämänmuutosta aikaiseksi (Kemppinen 1997: 171).

Katu on kohtaamispaikka syrjäytyneille nuorille. He muodostavat yhteisön, joka tarjoaa yhteisöllisyyttä sekä vertaisuutta (Juvonen 2010: 72-75). Usein nuorisojengit syntyvät juurikin kadulla. Muutama nuori ja heidän kaverit kiintyvät tiettyyn paikkaan ja sitä mukaan joukkoon liittyy pikku hiljaa muita nuoria (Kemppinen 1997: 79). Kun katu on nuoren elämän ympäristö, nuoren todellisuus voi muodostua väkivallasta, päihteiden käytöstä ja muusta rikollisesta toiminnasta sekä katu tarjoaa nuorelle rajattomuutta, sitoutumattomuutta ja vapauden tunnetta (Kemppinen 1997: 66).

Nuoret saattavat hakeutua jengeihin, jos heidän menneisyydessään on ollut perusturvattomuuden kokemuksia. Kadulla viihtyvä jenginuori on usein helppo saalis ja maali. Nuori saadaan helposti houkuteltua mukaan erilaisiin päihteiden käyttöön ja rikoksiin. Jengi tarjoaa nuorelle mahdollisuuden tehdä rikoksia ja käyttää päihteitä. Vähitellen rikokset ja päihteet voivat viedä nuoren menneessään ja elämästä tulee kaaostila, jolloin hengissä selviäminen on tärkeämpää kuin elämänvalintojen tekeminen ja arjen hallitseminen (Kemppinen 1997: 60, 66 & 71). Syrjäytynyt nuori on hyvin altis katkeroitumaan ja masentumaan, jolloin syrjäytynyt alkaa ajatella, että hänellä ei ole mitään menetettävää, koska kaikki on jo mennyt. Tällaisissa tilanteissa syrjäytynyt alkaa oireilla esimerkiksi päihteillä, rikoksilla, väkivallalla tai muulla itsetuhoisella käytöksellä (Kemppinen 1997: 171,173).

5.1 Syrjäytymiseen ja arjenhallinnan ongelmiin vaikuttaminen

Skotlannissa on käytetty erilaisia valvontakeinoja syrjäytyneiden jenginuorten rikollisuuden vähentämisessä. Valvontakeinoja oli kolmenlaisia: ulkonaliikkumiskiello (klo 19-7), jossa poliisin tehtävänä oli tehdä kotikäyntejä tarkistaakseen, että nuori oli kotona; elektroninen valvonta pannalla sekä elektroninen valvonta pannalla, johon sisältyi myös sosiaaliryöntekijän antama tuki ja puhelinneuvonta (Deuchar 2011: 4-10).

Jokaisella valvontakeinolla oli erilaiset vaikutukset syrjäytyneen nuoren rikolliseen käyttäytymiseen. Ulkonaliikkumiskiellon ja poliisien tekemien kotikäyntien valvonta oli kaikista hyödyttömin. Pieni osa näiden nuorten vanhemmista koki, että välit nuoreen paranivat, koska nuori oli enemmän kotona. Toisaalta suurin osa nuorista koki heidän päihderiippuvuutensa pahenevan, koska he kokivat yksinäisyyttä, vapaudenriistoa sekä leimautumista. Myös väkivallan määrä lisääntyi kotona. Elektroninen valvonta toimi hieman paremmin kuin ulkonaliikkumiskiello tosin ainoastaan pelotteena kiinni jäämisestä. Moni nuori kuitenkin koki pannan hyvin rajoittavaksi ja turhauttavaksi eikä sillä ollut loppujen lopuksi vaikutusta nuoren rikolli-

seen käyttäytymiseen. Elektronisen valvonnan ja sosiaalisen tuen yhdistelmä oli kaikista toimivien. Nuoret kokivat, että työntekijän apu ja läsnäolo auttoivat heitä pysymään rikoksettomana ja antoivat paljon positiivista palautetta. Suurimmaksi ongelmaksi muodostui sosiaalisen tuen loppuminen, kun nuori saavutti täysi-ikäisyyden (Deuchar 2011: 7-10). Rikollisesti oireilevilla nuorilla holhoava, rajoittava ja rankaiseva valvonta ei tuota erityisen merkittäviä tuloksia rikollisuuden uusimisessa ja siksi sosiaalinen apu ja tuki on tarpeen nuorten rikollisuuden ennalta ehkäisyssä sekä syrjäytymiskierteestä irrottautumisessa (Deuchar 2011: 13).

Syrjäytymiseen on hyvä puuttua jo varhaisnuoruudessa (Deuchar & Ellis 2012). Erityisesti koulussa tehty nuorisotyö on tärkeää varhaisessa puuttumisessa, jotta nuoren arjenhallinta jatkuu. Monella jo syrjäytymiskierteessä olevalla nuorella voi olla negatiivisia kokemuksia koulusta, koska opettajat eivät näe oppilaan kokonaisvaltaista elämäntilannetta (esim. kotiolot, mistä antisosiaalinen käytös voi johtua). Deuchar ja Ellis tutkivat, että onko nuorisotyön läsnäololla koulussa vaikutusta nuorten käyttäytymiseen. Nuoret osallistuivat työpajoihin, joissa puhuttiin jengeistä, väkivallasta, huumeista ja tulevaisuudesta. Työpajojen ja nuorisotyöntekijöiden läsnäolo kouluissa koettiin positiiviseksi asiaksi, koska työpajat nähtiin toiminnalliseksi ja nuorisotyöntekijöitä ei pidetty niin auktoriteettisina ja ehdottomina kuin opettajia (Deuchar & Ellis 2012: 106-111). Syrjäytymistä on siis mahdollista ehkäistä kouluissa, joka kuuluu jokaisen nuoren arkeen ja näin arjenhallinnan ongelmilta vältytään (Deuchar & Ellis 2012: 111).

6 Kokemusasiantuntijuus

Kokemusasiantuntijuuden juuret löytyvät potilasjärjestöistä, vapaaehtoistyöstä, tukihenkilötoiminnasta ja vertaistuesta. Kokemusasiantuntija on henkilö, joka on käynyt kokemusasiantuntijakoulutuksen ja jolla on omakohtaista kokemusta esimerkiksi kuntoutumisesta, päihteiden käytöstä, rikollisuudesta ja mielenterveysongelmista. Kokemusasiantuntijuudella ja vertaistuellalla on kaksi merkittävää eroa. Kokemusasiantuntijuus ei perustu vapaaehtoisuuteen kuten vertaistukitoiminta ja sen lisäksi kokemusasiantuntijat ovat palkattuja työntekijöitä. He ovat osana palvelun kehittämistä, kouluttamista ja suunnittelua. Ammattilaisiin verrattuna kokemusasiantuntija toimii vertaisena asiakkaalle asiakastyössä. Toinen ero on se, että kokemusasiantuntija toimii palvelun työntekijänä yhdessä ammattilaisten kanssa (Hietala & Rissanen 2015:14). Kokemusasiantuntijuuden edellytyksenä on myös oma kuntoutuminen. Kuntoutumisprosessin on oltava siinä vaiheessa, että kokemusasiantuntija pystyy tekemään töitä. Kokemusasiantuntijan työnkuva voi olla hyvinkin monipuolinen ja siihen kuuluu usein muuta kuin vertaisena toiminen. Kokemusasiantuntija voi esimerkiksi toimia kouluttajana oppilaitoksissa, työparina ammattilaisen kanssa sekä edustajana erilaisissa seminaareissa ja mediataapahtumissa (Falk ym. 2013: 14-15).

Kokemusasiantuntijatoiminnan hyöty ja merkitys on tiedon saaminen sairastamisesta (esimerkiksi mielenterveys- ja päihdekuntoutujat), kuntoutumisesta ja kuntoutujien arjesta sekä palveluiden tarpeista kuulemalla asiakkaan kokemuksia. Kokemusasiantuntijoiden omakohtaisella kokemuksella ja tiedolla on apua myös palveluiden kehittämisessä, asiakaslähtöisyyden vahvistamisessa sekä avun saatavuuden liittyvien ongelmien korjaamisessa. Jotta henkilö voi toimia kokemusasiantuntijana, on hänellä oltava tarpeeksi voimia työskentelyyn sekä taustalla pitäisi olla kuntoutumista. Kokemusasiantuntijuudella on toisaalta myös kuntouttava vaikutus itse asiantuntijalle ja se edesauttaa merkittävästi kokemusasiantuntijan omaa kuntoutusta (Hietala & Rissanen 2015:11).

Kokemusasiantuntijuudella on sekä taloudellisia että yhteiskunnallisia vaikutuksia. Se edistää töihin palaamista tai työelämän aloittamista, mikä puolestaan edistää työurien pidentämistä. Samalla se ehkäisee työttömyyttä ja vähentää syrjäytymistä. Kokemusasiantuntijuus voi myös lisätä asiantuntijan halua kouluttautua esimerkiksi ammattiin. Pelkästään kokemusasiantuntijaksi kouluttautumisella on suuri vaikutus kokemusasiantuntijan elämään. Kokemusasiantuntija siirtyy kouluttautumisen myötä avun vastaanottajasta avun antajaksi. Tämä voi tuoda kokemusasiantuntijalle tunteen omien, rankkojen kokemusten merkityksellisyydestä. Kaikista keskeisintä on kokemusasiantuntijan halu olla osana palveluiden kehittämistä tai vertaisuuteen pohjautuvaa toipumista sekä toisten auttaminen omien kokemusten avulla (Hietala & Rissanen 2015:11, 14-15).

Mielenterveyden kokemusasiantuntijuutta on tutkittu Jankon pro gradu - tutkielmassa. Jankko kokosi aineistonsa ryhmäkeskustelun avulla. Keskusteluun osallistui Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry:n KAVERI- ja Kokemus tiedoksi - projektin jäsenet (Jankko 2008: 135 liite 1). Jankon tulokset on jäsennetty mielenterveyden kokemusasiantuntijuuden merkityksestä seuraavanlaisesti: kokemusasiantuntijan merkitys tietää ja vaikuttaa; arvioida ja kritisoida sekä tiedostaa. Kokemusasiantuntijan merkityksellä tietää ja vaikuttaa tarkoitetaan uusien toimintaideoiden kehittämistä. Sillä tarkoitetaan myös uskoa vaikuttamisen mahdollisuuteen sekä tietoa siitä, missä kokemusasiantuntijuutta tarvitaan. Kokemusasiantuntijan tiedottaminen, vertaistuen hyödyntäminen sekä kokemusasiantuntijan oma tieto mielenterveyden ongelmista (Jenginuorihankkeessa tieto rikollisuudesta ja päihteiden käytöstä) ja asiantuntijana olemisesta määräävät myös kokemusasiantuntijan mahdollisuuksia tietää ja vaikuttaa. Kokemusasiantuntija voi arvioida asiakkaan kuntoutusprosessia sekä kritisoida palvelujärjestelmää ja yhteiskuntaa. Tämä tarkoittaa sitä, että kokemusasiantuntijat tietävät oman kokemuksensa kautta, mikä toimii kuntoutuksessa ja mikä ei. Kokemusasiantuntija tiedostaa asioita, joiden ulkopuolisten on vaikea ymmärtää (mielenterveysongelmat, syyt päihteiden käytölle, rikollinen alakulttuuri), kuntoutujaan kohdistuva leimautuminen sekä kokemusasiantuntijuuden riskit (Jankko 2008: 69).

Jenginuorihanke on määritellyt kokemusasiantuntijuuden roolin hankkeessa, asenteen sekä työmuodon kautta. Jenginuorihankkeessa kokemusasiantuntijan rooli on olla tukena, toimia tulkkina, vaihtoehtojen näkeminen ja antaminen, kommunikaation lisääminen asiakassuhteissa, näkökulman antaminen elävästä elämästä, toivon tuominen tilanteeseen, auttaminen käytännön asioissa sekä turvallisuuden tunteen lisääminen. Kokemusasiantuntijuus asenteena ja työmuotona ovat: madaltaa kynnystä asiakkuuteen, työn muuttaminen asiakaslähtöisemmäksi, kokemusasiantuntijuuden teorian ja käytännön kohtaaminen, syvyyden ja laajuuden tuominen, ymmärryksen lisääminen, ammattilaisten kliinisen näkökulman poistaminen, inhimillisyys, kokemusasiantuntijan taito puhua omista kokemuksistaan mutta myös kokemusten rajaaminen, empatian ja eläytymiskyvyn antaminen sekä luottamuksen lisääminen (Phil 2014). Jenginuorihankkeessa toimitaan kokemusasiantuntija - ammattilainen työparina, mikä on tyyppistä projekti-/hankeluontoisessa työskentelyssä. Työparina toiminen edellyttää tuttuutta, vakaata luottamusta molemmin puolin sekä henkilökemioiden kohtaamista (Hietala & Rissanen 2015:24).

6.1 Kokemusasiantuntija Korson terveystieteiden keskuksessa

Kokemusasiantuntijuutta on käytetty Suomessa vuosina 2012-2014 päihdetyössä Vantaan Korson terveystieteiden keskuksella. Kyseessä on pilottihanke, kuten Jenginuorihankkeessa. Korson terveystieteiden keskuksen päihdetyön kokemusasiantuntija hankkeessa noudatetaan matalan kynnyksen periaatetta niin kuin Jenginuorihankkeessa. Apua tarjottiin myös asiakkaiden omaisille, jota voisi rinnastaa Jenginuorihankkeen perhetyöhön. Päihdetyön kokemusasiantuntijan tehtäviin kuului asiakkaan motivointi kohti tavoitteita ja elämänmuutosta. Tärkeimmäksi työkaluksi mainittiin maltti kuunnella asiakkaita yksilöinä. Vastaanotolla kartoitettiin ensimmäisellä kerralla asiakkaan päihdehistoria, nykytilanne, terveydentila sekä tavoitteet. Halutessa asiakkaat saivat luettavaksi kokemusasiantuntijan oman sairastumis- ja toipumistarinan. Kokemusasiantuntija antoi asiakkaille tietoa Vantaan päihdepalveluista, hoitopaikoista, vertaistuesta sekä keskustelu- ja harrastusryhmistä. Asiakkaan halutessa kokemusasiantuntija lähti mukaan tueksi esimerkiksi AA-kerhoon. Asiakas kävi keskimäärin noin 2,5 kertaa kokemusasiantuntijan vastaanotolla. Kokemusasiantuntijan vastaanoton tyytyväisyyttä mitattiin kyselyllä, johon vastasi 109 vastaanotolla käynyt asiakas. Kyselyssä kysyttiin pitivätkö asiakkaat kokemusasiantuntijan palvelusta, oliko kokemusasiantuntijan omakohtaisella kokemuksella päihdesairaudesta ja siitä toipumisesta hyötyä sekä oliko asiakkaan olo helpottuneempi kuin ennen vastaanotolle tuloa (Ylönen 2014).

Kaikki kyselyyn vastanneet kertoivat pitävänsä kokemusasiantuntijan palvelusta erittäin paljon tai paljon. Melkein kaikki kokivat myös kokemusasiantuntijan omakohtaisella kokemuksella olevan hyötyä ja suurin osa vastasi, että olonsa oli edes vähän helpottuneempi kuin ennen vastaanotolle tuloa. Ongelmaksi muodostui asiakkaiden vaihteleva ilmestyminen sovituille

vastaanottoajoille. Noin kolmasosa sovituisista tapaamisista ei toteutunut. Suurta muutosta ei tapahtunut, vaikka kokemusasiantuntija ryhtyi lähettämään asiakkaille päivää ennen tapaamista muistutuksen vastaanotosta (Ylönen 2014). Päihdetyön kokemusasiantuntijan palvelulla oli merkittävä vaikutus. Kyselyn vastanneiden otos (n=109) on riittävä kertomaan, että kokemusasiantuntijuudelle on sijaa päihdetyössä.

6.2 Katuklinikka

Kokemusasiantuntijoita on käytetty etsivässä työssä huumeiden käyttäjien tavoittamiseksi. Katuklinikka on osa A-klinikan Vinkin ja Osis-huumetyön vertaistoiminnan osaamiskeskushanketoimintaa (A-klinikka 2014) ja heidän toiminta-alueeseen kuuluu pääkaupunkiseutu. Hankkeessa kokemusasiantuntijat toimivat yhdessä ammattilaisten kanssa (sosionomit ja sairaanhoitajat) saavuttaakseen huumeiden käyttäjiä, jotka ovat jääneet palveluiden ulkopuolelle. Katuklinikka tuo palvelut huumeiden käyttäjien luo kotiin ja kadulle. Katuklinikan tarjoamat palvelut ovat terveysneuvonta, sairaanhoidolliset palvelut, välineiden vaihto, tiedottaminen ja sosiaalinen tuki. Katuklinikka on toiminut vuosina 2011-2014 (Virokannas 2014: 657-658, 662).

Katuklinikan kokemusasiantuntijoiden rooli oli hyvin monimuotoinen ja haastava. Heidän työtehtäviin kuului muun muassa kotikäynnit, päiväkeskuskäynnit ja asiakkaan kanssa mukana olo esimerkiksi erilaisissa hoitokäynneissä. Kokemusasiantuntijoiden kontaktit huumeiden käyttäjien keskuudessa ja alueellinen tuntemus ovat toimineet suurimpina apuina asiakkaiden tavoittamisessa. Vertaisuus näkyi kokemusasiantuntijoiden työssä erilaisissa tilanteissa. Kokemusasiantuntijat toimivat siltana ammattilaisten ja asiakkaiden välillä. Heidän avulla asiakkaissa herätettiin luottamusta ammattilaisiin ja viranomaisiin. Kokemusasiantuntijat pystyivät myös ennakoimaan ja selittämään tilanteita ammattilaisille. Tämä tarkoittaa sitä, että kokemusasiantuntijat toimivat eräänlaisena turvallisuusvastaavana ja työrauhan takaajana ammattilaisille. Heillä on tuntemus ja kokemus huumeiden käyttäjien maailmasta ja pystyivät ennakoimaan mahdollisia uhkaavia tilanteita. Vertaisuus näkyi erityisen hyvin keskusteluissa, kuuntelemisessa, tukemisessa ja opastamisessa (Virokannas 2014: 662-664).

6.3 Kokemusasiantuntijuus rikosseuraamusalalla

KRIS on Suomen merkittävimpiä vertaistuellista apua tarjoava järjestö vankilasta vapautuville ja vankilasta vapautuneille. KRISin tukihenkilöt ovat kaikki kokeneet vankilasta vapautumisen haasteet ja ovat vangin kanssa yhteydessä ensimmäisestä yhteydenotosta saakka. Tukihenkilöt tulevat vankilasta vapautuvaa porteille vastaan ja ovat vangin tukena vapautumisen jälkeisinä kriittisinä aikoina. Yhdessä vapautuvan kanssa työtetään vapautuvalle toimiva tukiverkosto, joka sisältää erilaisia yhteistyökumppaneita ja alueen muita toimijoita. KRISin toi-

minta perustuu neljään periaatteeseen, jotka ovat päihteettömyys, rehellisyys, toveruus ja yhteisvastuullisuus. Periaatteiden noudattamista edellytetään kaikilta KRISin toiminnassa mukana olevilta (KRIS 2015).

KRIS tekee myös erityisnuorisotyötä, jonka tarkoituksena on vertaistuen avulla ennaltaehkäistä ja korjata 15-29-vuotiaiden päihde- ja rikoskierrettä luomalla nuoren kanssa tavoitteita mielekkäämpään ja vastuullisempaan elämäntapaan. Tukihenkilöillä on omaa kokemusta esimerkiksi rikollisuudesta, päihteenkäytöstä sekä lastensuojelusta. KRISin nuorisotyö perustuu täysin vapaaehtoistyöhön (KRIS 2015).

Vuonna 2008 Siekkisen tutkimuksessa on tutkittu, miten KRISin vertaisuus on auttanut vankilasta vapautuvien elämänhallintaa ja selviytymistä (Siekkinen 2008:38). KRISissä tukihenkilöiden on helppo lähestyä uusia asiakkaita, koska heillä on samankaltaiset taustat. Vertaisen kanssa autettu tulee ymmärretyksi ja itsekin ymmärtää tilanteensa (Siekkinen 2008: 56-58). Vankilasta vapautuvien kokemukset KRISin vertaisuudesta pohjautuivat pitkälti elämänlaadun paranemisessa. Vertaistuellinen apu parantaa elinolosuhteita ja vertaisten kanssa toiminen edesauttaa oman elämän arjenhallintaa. Myös moni KRISin apua saanut on ryhtynyt antamaan vertaistuellista apua sitä tarvitseville joko KRISin jäsenenä tai päihdeohjaajana (Siekkinen 2008: 61, 66-67).

KRISin lisäksi Kriminaalihuollon tukisäätiö eli KRITS tarjoaa vertaistuellista apua vankilasta vapautuville. KRITS:n päihteetön, matalankynnyksen kohtaamispaikka on nimeltään Redis ja se tarjoaa asiakkaille vertaistukea, ohjausta, neuvontaa sekä tukea elämänmuutoksessa. Rediksen työntekijät vetävät vankiloissa vertaistukiryhmiä ja Rediksen tiloissa on mahdollisuus käyttää tietokonetta, lukea, pelata, keskustella, oleskella sekä viikottain laittaa ruokaa (Vertaistuki Redis 2013).

7 Tutkimusasetelma

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli tutkia, miten kokemusasiantuntijuus näkyy Jenginuorihankkeessa hankkeen työntekijöiden, kokemusasiantuntijoiden ja asiakkaiden näkökulmien avulla. Tutkimuskysymyksiä oli kaksi:

1. Mikä merkitys kokemusasiantuntijuudella on Jenginuorihankkeessa?
2. Millä keinoin kokemusasiantuntijuudella voidaan auttaa rikollisesti oireilevia nuoria?

7.1 Tutkimuksen toteutus

Opinnäytetyöprosessini alkoi osallistumalla tammikuussa 2014 Laurea ammattikorkeakoulun opparistarttiin. Helmikuussa 2014 sovin Jenginuorihankkeen projektipäällikön kanssa opinnäytetyöni aiheesta eli kokemusasiantuntijuudesta. Hanke toivoi opinnäytetyötä kyseisestä aiheesta, jotta hankkeella on tarjota tuloksia kokemusasiantuntijuuden toimivuudesta nuorten syrjäytymisen, päihteiden käytön ja rikollisuuden ennalta ehkäisyssä. Huhtikuussa esitin opinnäytetyösuunnitelmani ja sain esityksen jälkeen luvan lähteä keräämään aineistoani opinnäytetyötäni varten. Haastateltavien määrä sovittiin yhdessä Jenginuorihankkeen työntekijöiden ja opinnäytetyöohjaajani kanssa. Huomioon otettiin se, että tein opinnäytetyötä yksin, joten liian monta haastateltavaa olisi tuonut minulle kohtuuttoman suuren työtaakan. Jenginuorihankkeen projektipäällikkö huolehti haastatteluluvista.

Projektipäällikkö valitsi minulle sopivat haastateltavat kokemusasiantuntijoista ja asiakkaista. Kokemusasiantuntijat olivat sillä hetkellä töissä kokemusasiantuntijoina Jenginuorihankkeessa ja siksi heidät valittiin haastateltaviksi. Nuoret valittiin niin, että osa oli tiiviimmin mukana hankkeessa ja osa löyhemmin. Haastateltavista muutama oli alaikäinen ja heidän huoltajiltaan pyydettiin lupa haastatteluun. Asiakkaat saivat elokuvaliput haastatteluiden jälkeen kiitokseksi ja kaikki olivat halukkaita osallistumaan haastatteluihin. Haastateltavilla oli mahdollisuus tutustua haastattelukysymyksiin etukäteen. Nauhoitin yhteensä yhdeksän haastattelua. Haastattelut suoritin touko-kesäkuussa 2014 ja kahden asiakkaan vastaukset sain sähköpostitse kesällä ja syksyllä 2014. Sidosryhmät vastasivat myös sähköpostitse. Nauhoitetun aineiston litteroin syyskuussa 2014 ja aineiston analyysin tein loka-joulukuussa 2014. Litteroitua tekstiä tuli yhteensä 29 sivua. Marraskuussa 2014 esitin tuloksiani Jenginuorihankkeen ”Kuka muu muka” -seminaarissa. Seminaariin osallistuminen auttoi minua jäsentelemään tulokseni ymmärrettäväksi ja teemojen mukaisiksi. Tulokset ja analyysit kirjoitin talvella 2014-2015 ja olen yhdistänyt ne omaksi kappaleeksi.

Lähteinä olen käyttänyt lähinnä painettuja lähteitä, joita olen löytänyt Laurean tietokannasta, Kriminologisesta kirjastosta sekä kunnallisesta kirjastosta. Olen saanut Jenginuorihankkeelta heidän kirjoittamaa materiaalia ja olen käyttänyt heidän nettisivuja avuksi. Olen käyttänyt myös muutamia muita sähköisiä lähteitä ja kansainvälisiä artikkeleita.

7.2 Tutkimusmenetelmä

Haastattelu tutkimusmenetelmänä sisältää eri vaiheita ja erilaisia eettisiä kysymyksiä. Vaiheet voidaan jakaa karkeasti kuuteen vaiheeseen ja niissä jokaisessa esiintyy omat eettiset kysymyksensä. Vaiheet ja niiden eettiset kysymykset ovat haastattelun tarkoituksen kartoittamien eli miksi haastattelu tehdään, suunnitelma eli haastateltavien luottamuksen takaami-

nen ja suostumus, haastattelutilanne, jossa on tärkeää luottamus ja henkilökohtaisten asioiden käsittely; litterointi eli purkaminen, jossa täsmällisyys on ehdotonta; analyysi, jossa tulokinnan todenmukaisuus on tärkeintä sekä todentaminen eli varman tiedon esittäminen. Haastattelutilanteessa on tärkeää kertoa haastateltaville, miksi haastattelu tehdään ja mikä on haastattelun tarkoitus (Hirsjärvi & Hurme 2011: 20).

Haastattelu tutkimusmenetelmänä sisältää erilaisia etuja ja haittoja. Etuina ovat esimerkiksi haastateltavan näkeminen subjektina eli tietyn asian tai ilmiön kokijana, vastauksia ei voi tietää etukäteen, vastaukset voivat olla monitahoisia, vastauksia pystyy tarvittaessa selvittämään sekä haastattelutilanteessa on mahdollista esittää lisäkysymyksiä. Haittoina voivat olla esimerkiksi se, että haastattelu vie paljon aikaa ja vastauksien analysointi luo omat haasteensa. Hyvään haastatteluun tarvitaan joskus kokemusta ja taitoa, joten ensikertalaisen voi olla vaikeaa tuottaa hedelmällistä haastattelua, jos haastateltava on esimerkiksi niukkasanainen tai jännittynyt (Hirsjärvi & Hurme 2011:21).

Käytin haastatteluissa puolistrukturoitua teemahaastattelua. Puolistrukturoidussa haastattelussa haastattelun näkökohta on selvä eli mihin tutkija haluaa vastauksia. Huolimatta siitä, että tutkija on laatinut itselleen tutkimuskysymykset ja ennalta haastattelukysymykset, haastatteluiden aikana kysymyksiä voidaan kysyä eri järjestyksessä, niiden muotoa voidaan muuttaa sekä tarvittaessa voidaan kysyä lisäkysymyksiä. Puolistrukturoidussa haastattelussa kaikille haastateltaville on samat kysymykset. Teemahaastattelu on kohdennettu haastattelu, jossa haastateltavilla on yhteistä kokemusta tietyistä asiasta ja haastattelija on ennakkoon perehtynyt tutkittavaan asiaan prosessina ja kokonaisuutena. Tämä helpottaa päättelyiden tekemistä analyysivaiheessa sekä haastatteluissa keskustellaan tietyistä teemoista (Hirsjärvi & Hurme 2011: 47-48). Olen laatinut omat kysymykset työntekijöille, kokemusasiantuntijoille, asiakkaille ja sidosryhmille.

7.3 Kohderyhmät ja aineiston keruu

Opinnäytetyöni haastattelu jakautui neljään eri ryhmään: työntekijät, kokemusasiantuntijat, asiakkaat ja sidosryhmät. Haastattelin opinnäytetyötäni varten yhteensä 14 henkilöä. Haastateltavista seitsemän oli asiakkaita, kolme kokemusasiantuntijaa, kaksi työntekijää, yksi poliisi sekä yksi nuorisotyöntekijä. Haastatteluista neljä suoritin sähköpostin kautta, koska fyysisesti ne haastattelut eivät olleet mahdollisia haastateltavien aikataulujen takia. En kokenut tätä ongelmaksi, koska sain kysymyksiini vastaukset. Kirjallisista haastatteluista kaksi oli asiakkaiden, yksi oli Jenginuorihankkeen toiminta-alueen nuorisotyöntekijän sekä yksi oli toiminta-alueen poliisin. Jokaiselle haastateltavaryhmälle olen laatinut eri kysymykset mutta kysymyksien taustalla on toiminut tutkimuskysymykseni. Jenginuorihankkeen työntekijät hoitivat kokemusasiantuntijoiden ja asiakkaiden luvat haastatteluihin.

Haastattelin projektipäällikköä ja projektityöntekijää. Heidän haastattelunsa oli osittain taustatietoa antavaa ja osittain tutkimuskysymyksiini vastaavia. Työntekijöiden haastattelun tarkoituksena oli saada vastauksia kysymyksiin jenginuorihankkeesta ja sen todellisesta luonteesta. Työntekijöiden haastattelussa halusin saada selville kokemusasiantuntijuuden toimivuudesta hankkeessa. Haastattelukysymykset löytyvät liitteistä (liite 1.).

Työntekijät olivat erittäin rehellisiä ja avoimia hankkeen luonteesta ja antoivat myös paljon tietoa kokemusasiantuntijoiden omasta kuntoutusprosessista. Kuntoutusprosessista kysyin kokemusasiantuntijoita heidän haastattelussa. Vaikka haastattelukysymyksiä oli vain kaksi, kysyin haastattelun aikana lisäkysymyksiä ja työntekijät kertoivat täydentäviä asioita.

Haastattelin kolmea kokemusasiantuntijaa Jenginuorihankkeen tiloissa touko-kesäkuussa 2014. Haastateltavat olivat eri ikäryhmistä ja heistä kaksi oli romanitaustaisia ja kolmas oli somalitaustainen. He toimivat haastatteluajankohtana kokemusasiantuntijoina hankkeessa, joten he olivat luonteva valinta haastateltaviksi. Kokemusasiantuntijat saivat mahdollisuuden lukea kysymykset etukäteen. Kokemusasiantuntijoilta kysyin myös omaa taustaa, jotta minulle valottuisi hieman, millaisten väylien kautta kokemusasiantuntijat päätyivät hankkeeseen. Haastattelukysymykset ovat liitteenä (liite 2.).

Halusin haastatteluiden keskustelun olevan luontevaa, joten en esittänyt kysymyksiä sanatar-kalleen kuin tässä esitetty. Joidenkin kysymyksien kohdalla kokemusasiantuntijat vastasivat myös muihin kysymyksiin keskustelun aikana. Jokaiseen kysymykseen sain vastaukset, vaikka haastatteluiden kulku ei kulkenutkaan jokaisen kysymyksen perusteella. Haastattelut kestivät kahden haastateltavan kohdalla noin 20 minuuttia ja yhden kanssa hieman päälle viisi minuuttia.

Haastattelin yhteensä seitsemän asiakasta, joista viittä haastattelin suullisesti ja kahdelta sain vastaukset sähköpostitse. Asiakkaiden haastattelut olivat melko lyhyitä. Osa asiakkaista selvästi jännitti kysymyksiin vastaaminen ja heille piti esittää paljon täydentäviä kysymyksiä. Osa asiakkaista, joita haastattelin, oli löyhemmin mukana hankkeessa, kun taas osa oli mukana paljon tiiviimmin. Löyhemmin mukana olleet olivat asiakkaita, jotka kävivät välillä Jenginuorihankkeen tiloissa juttelemassa kun taas tiiviisti mukana olleet asiakkaat olivat mukana Jenginuorihankkeen harrastustoiminnoissa ja tapasivat kokemusasiantuntijoita säännöllisesti. Asiakkaiden haastattelun teemat olivat saatu apu hankkeelta, muutos omassa elämässä, vertaus aikaisempaan saatuun apuun, kokemusasiantuntijuus nuorisotyössä ja hankkeen tulevaisuus. Esitin asiakkaille viisi kysymystä ja ne löytyvät liitteistä (liite 3.).

Jenginuorihankkeella on paljon verkostoja, joita olisin voinut haastatella opinnäytetyötäni varten. Valitsin haastateltaviksi lähipoliisin ja lähialueen nuorisotyöntekijän, koska he näkevät ensisijaisesti muutoksia alueellisesti, vaikka eivät ole tiiviisti mukana Jenginuorihankkeessa. Haastattelin sekä lähipoliisin että nuorisotyöntekijän sähköpostitse. Sidosryhmien haastatteluiden teemat keskittyivät siihen, miten Jenginuorihankkeen kokemusasiantuntijuus näkyy heidän työssään ja kokemusasiantuntijuuden hyödyntämisen nuorisotyössä. Sidosryhmille esitin kolme kysymystä, jotka löytyvät liitteistä (liite 4.).

Halusin korostaa haastateltaville, erityisesti asiakkaille, että haastattelun tarkoituksena ei ole urkkia henkilökohtaisia tietoja esimerkiksi asiakkaan rikoshistoriasta. Keskityin nimenomaan heidän asiakkuuteensa Jenginuorihankkeessa ja kokemusasiantuntijoilta saatuun apuun. Nauhoitin suullisesti tehdyt haastattelut ja ilmoitin nauhoittamisesta etukäteen haastateltaville ja kerroin heille, että kysymyksiin ei ole pakko vastata. Tulososiossa olen käyttänyt koodeja T1-T2 (työntekijät), K1-K3 (kokemusasiantuntijat) ja A1-A7 (asiakkaat).

7.4 Laadullinen tutkimus ja aineiston analyysi

Laadullisen tutkimuksen eli kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen kuvaaminen. Laadullisen tutkimuksen avulla pyritään tutkimaan ilmiötä tai asiaa kokonaisvaltaisesti ja tarkoituksena on pitkälti löytää ja tuoda ilmi tosiasioita (Hirsjärvi ym. 1997: 161). Laadullisen tutkimuksen tyypillisiä piirteitä ovat kokonaisvaltainen tiedonhankinta, jossa aineisto kerätään luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa. Laadulliseen tutkimuksen piirteitä ovat myös ihmisen suosiminen tiedonkeruun välineenä, tavoitteena on paljastaa jotain uutta tutkittavasta asiasta ja sellaisten menetelmien suosiminen, joissa tutkittavien/haastateltavien näkökulmat ja ääni pääsee esille. Laadullisessa tutkimuksessa kohdejoukko on tarkoituksenmukaisesti valittu eikä satunnaisotoksellisesti sekä tutkimussuunnitelma useimmiten muotoutuu tutkimuksen edetessä. Tapauksia, haastatteluita sekä aineistoa käsitellään ja tulkitaan ainutlaatuisena (Hirsjärvi ym. 1997:164).

Laadullisen tutkimuksen aineiston analyysin tarkoituksena on eritellä ja yhdistää. Erittelyllä tarkoitetaan sitä, että osataan poimia aineistosta tutkittavaan asiaan oleellimmat asiat. Yhdistämisellä tarkoitetaan kykyä yhdistää eritellyt asiat yhtenäiseksi, tutkimuskysymyksiin vastaavaksi kokonaisuudeksi. Yhdistämistä on myös johtopäätöksissä, jossa tuloksia heijastetaan teoriaan ja aikaisempiin tutkimustuloksiin (Puusa 2011: 115). Tutkija voi suhtautua kerättyyn aineistoon kahdella eri tavalla: aineisto on vääristelemätön totuus ja eri menetelmiä käyttämällä voi saada totuudenmukaista tietoa tutkittavasta asiasta. Aineistoon voi myös suhtautua suhteellisesti ja ajatella, että saadut tulokset ovat muotoutuneet tilanteen ja tarkoituksen mukaan (Puusa 2011: 118). Päämääränä on kuitenkin perehtyä jokaiseen tapaukseen yksittäi-

senä kokonaisuutena ja vasta sen jälkeen luoda yhtenäinen kokonaisuus tutkittavasta asiasta onnistuneiden tulkintojen avulla (Puusa 2011: 115-116).

Laadulliselle analyysille on hyvin ominaista teemoitella analyysissä ilmenneitä havaintoja. Teemat voivat rakentua jo ennen aineiston keräämistä, kuten haastattelukysymyksissä mutta teemoja voi myös ja usein ilmeenkin aineiston kerättyä. Tutkijan on syytä käydä ilmenneet teemat huolellisesti läpi monta kertaa ollakseen varma, että teemat ovat tärkeitä ja ne muodostavat yhdessä kokonaiskuvan tutkittavasta asiasta (Puusa 2011: 121).

Tulkitsen tuloksia analyysissä, jotka esittelen tulosten jälkeen. Analyysini vaiheet ovat koostuneet haastatteluiden jälkeen litteroinnista, haastatteluiden läpiluku moneen kertaan, esitykseni Jenginuorihankkeen seminaarissa, jossa minun piti alustavasti tulkita haastatteluiden tuloksia sekä tulosten jäsentäminen teemoihin. Analysoin niitä teemoja, jotka ilmenevät tuloksissa: luottamus ja lähestyminen, moniulotteisuus, matalakynnyksisyys, tulevaisuus sekä kokemusasiantuntijoiden kuntoutusprosessi ja hankkeen onnistumiset (liite 4.).

Haastatteluiden tulokset olen jäsenellyt taulukkoihin haastattelussa esiin nousseista teemoista. Tulokset ovat jäsenelty työntekijöiden, kokemusasiantuntijoiden ja asiakkaiden vastausten perusteella. Sidosryhmien vastauksia en ole taulukoinut, koska heidän vastaukset koskivat lähinnä kokemusasiantuntijuuden käyttöä tulevaisuuden nuorisotyössä sekä miten heidän työssään näky Jenginuorihankkeen kokemusasiantuntijuus.

Taulukot ovat jaettu viiteen eri teemaan kolmen vastaajaryhmän näkökulmista. Erilaisia piirteitä nousi eri teemoista, joten siksi taulukkoon on tehty tarkennetut alateemat. Työntekijöiden näkökulmat perustuvat pitkälti objektiiviseen ja ammatilliseen näkemykseen. Kokemusasiantuntijoiden näkemykset perustuvat sekä työntekijänä olemisena että oman kuntoutuksen ja kokemuksen pohjalta. Asiakkaiden näkemykset perustuvat asiakkaana olemisen ja avun vastaanottajan näkökulmasta. Taulukot ovat liitteenä (liite 5).

7.5 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyötä tehdessä on noudatettava eettisiä vaatimuksia koko opinnäytetyöprosessin ajan. Tärkeimmät vaatimukset ovat rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus. Prosessin alkuun kuuluu työn suunnittelu, jossa ensimmäiseksi kysymykseksi nousee aiheenvalinta. Eettisiä kysymyksiä on mietittävä jo prosessin alussa: onko aihe hyödyllinen ja miten opinnäytetyössä toteutuu rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus. Teoreettisen viitekehyksen luomisessa on käytettävä luotettavia lähteitä. Toisen tekstiä ei tule plagioida eli toisen tekstiä ei saa osoittaa omaksi. Oikeat lähdeviitteet ovat tärkeä osa luotettavaa opinnäytetyötä. Haastattelutilanteissa on muistettava eettiset seikat. On otettava huomioon haastateltavien asema ja oikeu-

det sekä tärkeintä on muistaa kunnioittaa haastateltavan ihmisarvoa. Haastatteluihin on aina saatava lupa ja haastateltaville on kerrottava ennen haastattelua, mitä tutkitaan, mitä kysytään sekä taataan haastateltavalle tämän anonyymisyys tulosten esittelyssä. Tulosten esittelyssä on muistettava esittää tulokset sellaisena kuin ne ovat. Tuloksista ei saa tekaista keksittyjä havaintoja (Hirsjärvi ym. 1997: 24-26).

Työni eettiset kysymykset pohjautuivat pitkälti haastateltaviini. Minun piti ottaa huomioon erityisesti kulttuuriset asiat, jotka voivat vaikuttaa tuloksiini. Haastattelutilanteissa kiinnitin huomiota, mitä sanoin ja onko se korrektia eri kulttuurin edustajien kanssa. Koska asiakkaiden tekemillä rikoksilla ei ollut merkitystä opinnäytetyöni kannalta, kerroin haastateltaville asiakkaille etukäteen, että en kysele henkilökohtaisia asioita elämästään. Kerroin myös, että jos joku kysymys tuntuu liian henkilökohtaiselta eikä siihen halua vastata, ei ole pakko. Kaikki haastateltavat vastasivat kaikkiin kysymyksiin. Minun oli myös otettava huomioon se, että osa haastateltavista oli alle 18-vuotiaita. Jenginuorihankkeen työntekijät huolehtivat haastatteluvuista sekä pitivät huolen, että ala-ikäisillä haastateltavilla oli huoltajan lupa.

Haastatteluita tehdessä oli otettava huomioon sukupuolihaastattelu. Nuori, suomalainen, opiskelijanainen haastattelee esimerkiksi vanhempaa romanimestä ja vanhempaa somalimestä. Eri kulttuureissa miesten ja naisten asema voi olla erilainen ja erityisesti kontakti tuntemattoman, vastakkaisen sukupuolen edustajan kanssa voi luoda kulttuurille tottumattoman tilanteen. Haastatteluita tehdessäni en kokenut sukupuolellani olevan merkitystä. Pikemminkin asetelma sosionomiksi opiskeleva, opinnäytetyötä tekevä nuori nainen haastattelijana saattoi luoda haastattelutilanteeseen jännitystä molemmin puolin.

Työni aikana nousi eettisiä kysymyksiä kokemusasiantuntijuudesta. Suurimmaksi kysymykseksi nousi nuoret kokemusasiantuntijana. Jenginuorihankkeessa nuoren toimiminen kokemusasiantuntijana on tuottanut tuloksia ja saanut nuoret kokemusasiantuntijat irti rikollisuudesta ja päihteistä sekä poikinut heidän tulevaisuuttaan. Toisaalta, onko nuori kokemusasiantuntija tarpeeksi pitkällä kuntoutusprosessissa toimimaan kokemusasiantuntijana oman ikäistensä parissa? Mitä jos nuori kokemusasiantuntija sortuu takaisin vanhaan elämäänsä? Voiko toimia kokemusasiantuntijana omien tuttujen parissa?

Opinnäytetyön luotettavuutta on mielestäni hieman vaikea arvioida. Jos olisin tehnyt opinnäytetyön parin kanssa, haastatteluita olisi voinut tehdä enemmän ja haastattelutilanteet olisivat todennäköisesti sujuneet paremmin. Toinen olisi voinut keskittyä muistiinpanoihin ja toinen kysymyksiin. Minulle ei tullut ennen haastatteluita mieleen, että joidenkin haastateltavien vastaukset saattavat olla hyvinkin vähäsanaisia. Minun olisi pitänyt olla paremmin varautunut haastatteluihin ja kenties muodostaa haastattelutilanteista enemmän keskustelun tyyppisiä kuin kysymysten kysymistä. Niukat vastaukset tulivat asiakkailta, mikä on ymmärret-

tävää, koska uskon haastattelutilanteen olevan jännittävä. Tulosteni perusteella voin kuitenkin todeta, että opinnäytetyöni tarjoaa vastauksia siihen, onko kokemusasiantuntijuudella rikollisuutta ennalta ehkäisevää ja vähentävää vaikutusta rikollisesti oireilevien nuorten auttamisessa. Olin erittäin yllättynyt, kuinka samanlaisia vastauksia työntekijät, kokemusasiantuntijat ja asiakkaat antoivat. Erityisen mielekkääksi teki sen, että kaikilla haastateltavilla nousi samat teemat haastatteluissa: luottamus ja lähestyminen, moniulotteisuus, matalakynnyksisyys, tulevaisuus sekä kuntoutusprosessi ja onnistumiset.

8 Opinnäytetyön tulokset

Tässä kappaleessa käsittelen opinnäytetyöni tuloksia. Tulokset ovat jäsennelty teemoihin, jotka ilmenivät haastatteluissa. Tulokset ovat myös taulukoitu hahmottamisen helpottamiseksi ja ne löytyvät liitteestä 5.

8.1 Luottamus ja lähestyminen

Yksi opinnäytetyöni tutkimuksen tarkoituksista jo haastatteluiden suunnitteluvaiheessa oli saada selville, miten luottamus ja lähestyminen ovat erilaisia Jenginuorihankkeessa. Kokemusasiantuntijoiden ikä (osalla kokemusasiantuntijoista) sekä yhteinen kulttuuri asiakkaiden kanssa ovat merkittäviä tekijöitä asiakkaiden lähestymisessä sekä luottamuksen luomisessa. Kulttuurinen ymmärtäminen on tärkeä piirre Jenginuorihankkeen työssä. Ilman sitä, nuorten tavoittaminen olisi erittäin haastavaa.

Luottamus ja lähestyminen olivat ehdottomasti oleellisin teema haastatteluissa ja myös se, mikä erottaa kokemusasiantuntijuuden käyttämisen muihin lähestymistapoihin. Työntekijät ja kokemusasiantuntijat nostivat esille sellaisia asioita luottamuksesta ja lähestymisestä, joita ei tullut esille asiakkaiden haastatteluissa: ikä ja kulttuuri.

T1: ”Vain romani pystyy romanille puhumaan ja somali somalille... Varttuneempi on niinku malliesimerkki ja et sitä kunnioitetaan.”

K2: ”(työnkuvaan) kuuluu, et mä oon ite maahanmuuttajataustainen.”

K3: ”mä oon sille esimerkki. Näytän omalla elämällä, et näinkin voi tehdä.”

Asiakkaat painottivat vastauksissaan enemmän sitä, kuinka paljon helpommaksi he kokevat kokemusasiantuntijoille puhumisen kuin esimerkiksi muille sosiaalipalveluiden työntekijöille.

A1: ”olen pystynyt kertomaan vanhoista jutuistani kokemusasiantuntijalle”

A3: ”Täs on tosi paljon semmosii, jotka on oikeesti käyny läpi jotain ja sit ne haluu tuoda sellasta ite niinku omien kokemusten kautta. Et niinku ne tavallaan osaa käsitellä sitä enemmän.”

A4: ”... ne (kokemusasiantuntijat) näkee molemmilt kanteilt sen jutun.”

A6: ”Tai sillee mun mielestä on vammasta laittaa sellasii, jotka ei oo ikinä tehny mitään. Ne ei tuu ikinä ymmärtää.”

Koska Jenginuorihanke on suunnattu ensisijaisesti romani- ja maahanmuuttajataustaisiin nuoriin, kulttuuri on erityisen tärkeä tekijä nuorten lähestymisessä ja luottamuksen luomisessa. Työntekijät kertoivat, että nuoria asiakkaita värvätään myös kokemusasiantuntijoiksi, jos he ovat osoittaneet olevansa tarpeeksi pitkällä omassa kuntoutusprosessissaan toimiakseen kokemusasiantuntijana. Työntekijät kertoivat, että joskus nuori on nuorelle paras vertaistuki. Asiakkaat painottivat vastauksissaan sitä, miksi he luottavat ja kertovat kokemusasiantuntijoille helpommin asioita: he näkevät asiakkaan tilanteen myös asiakkaan näkökulmasta, koska heillä on vastaavanlainen kokemus.

T2: ”... se kokemusasiantuntija nousee sieltä itsestä tai ryhmän keskeltä, niin siinä on se tuttuus ja luotettavuus... Nuori on nuorelle paras vertaisapu mut sit sillä nuorella, joka sitä vertaisapua antaa, niin siinä pitää olla vahva tuki taustalla, et he jaksaa.”

Kokemusasiantuntijat kertoivat, miten he lähestyvät nuoria kadulla ja miten heidän kokemuksensa auttaa heitä etsivässä työssään. He kertoivat, mistä he juttelevat nuorten kanssa ja miten he kokevat luottamuksen luomisen.

K1: ”yleensä ne ottaa muhun (kontaktia) aika moni ja just sillee kadullaki tulee aika paljon”

K3: ”On joku nuorisoporukka jossain päin ja mä tunnen jonkun tai joku tuntee jonkun, nii aika helppo lähestyy tavallaan...Siinä on niinku semmonen vertaistuen antaminen... Jos mä pysähdyn nuoren kans ja jutellaan oikeesti kahen kesken, nii kyl ne kuuntelee ja miettii.”

K2: ”mä oon itekin kasvanu täällä, että mä oon yleensä viikonloppuna ollu dokaa... tai emmä dokannu mutta minä tiedän... Kyllä ne puhuu ihan rehellisesti minulle ja kertoo kaikki, mitä heille on tapahtunu ja onks ne saanu turpaan vai onks ne hakannu ihmisii tai mitä kaupungilla tapahtuu. Ja koska mä oon itekin kasvanut täällä ja minä ymmärrän yleensä, mitä nuoret tekee. Sen jälkeen mulla on vähän helpompi, että ne juttelee mun kans... Mä oon Kontulan metroasemalla, niin ne (nuoret) moikkaa ja sitten minä kysyn, mitä teille kuuluu.”

Kokemusasiantuntijoiden merkitys luottamuksessa ja lähestymisessä on Jenginuorihankkeen merkittävin ilmiö. Heidän tuntemuksensa toimintaympäristön alueesta edesauttaa huomattavasti rikollisesti oireilevien nuorten tavoittamisessa. Heidän on helppo lähestyä nuoria, koska heidät tunnetaan kaduilla sekä heidän omat kokemuksena tekevät lähestymisestä estottomampaa. He tuntevat rikollisesti oireilevien nuorten tavat ja käytännöt, joten heidän lähestyminen on vaivattomampaa. Heidän ei tarvitse erikseen oppia ja ymmärtää nuoria. Kokemusasiantuntijat ovat myös tunnettuja alueen nuorten keskuudessa, joten heillä on kunnioitettava asema. Asiakkaat tuntuivat myös mieltävän kokemusasiantuntijat Jenginuorihankkeen työntekijöiksi, jotka haluavat auttaa heitä.

K1: ” - tai niinku ei oo niin iso kynnys tulla puhuu ja tollee ja luottaa enemmän ku tommoseen johonki sossuvirkailijaan... No ne (asiakkaat) puhuu aika vapaasti kaikesta.”

K2: ”Mä tunnen suurin piirtein kaikki alueen nuoret. Ja mä olen itekin pelannut jalkapalloa ja sen jälkeen mulla on vähän helpompi... tuntee... somalialaiset ihmiset. Meillä oli paikkoja, missä me törmäsimme.”

Kuten työntekijät sanoivat haastattelussaan: ”Vain romani pystyy romanille puhumaan ja somali somalille.” Tämä tarkoittaa sitä, että oman kulttuurin edustaja pystyy parhaiten ymmärtämään autettavaa, joka on samasta kulttuurista. Esimerkiksi maahanmuuttajataustaiselle Suomen viranomaisasiat voivat olla monimutkainen ja haastava ymmärtää.

8.2 Moniulotteisuus

Haastatteluiden tarkoitus oli tuoda esille, kuinka moniulotteista Jenginuorihankkeen työ on. Vaikka tutkimuksen keskipisteenä onkin kokemusasiantuntijuus, työntekijöiden työtehtäviä ei voi jättää mainitsematta, koska ne luovat moniulotteisuutta hankkeen kokonaiskuvaan. Työntekijät toimivat kokemusasiantuntijoiden kanssa työpareina perhetyössä. Tämän tarkoituksena on vähentää viranomaisvastaisuutta ja auttaa ohjaamaan perhe oikeiden palveluiden piiriin. Se myös auttaa työntekijöitä ymmärtämään romani- ja maahanmuuttajataustaisten perhe-elämää. Projektityöntekijä on myös toiminut ehdonalaisvalvojan apulaisvalvojana yhdessä asiakastapauksessa. Tarkoituksena on ollut, että asiakas on voinut korvata tapaamisiansa ehdonalaisvalvojansa kanssa tapaamalla projektityöntekijää Jenginuorihankkeen tiloissa. Erittäin tärkeä työntekijän työtehtävistä on olla tukena ja apuna kokemusasiantuntijoille. On muistettava, että kokemusasiantuntijat käyvät itse läpi oman kuntoutusprosessinsa. Kokemusasiantuntijana toimiminen on yksi osa kokemusasiantuntijoiden kuntoutusta mutta hekin tarvitsevat tukea. Työntekijöiden tuki ja neuvot ovat erittäin tärkeitä erityisesti kokemusasiantuntijoiden työn alussa. Kokemusasiantuntijoiden työsuhte kestää keskimäärin kuusi kuu-

kautta ja jotkut kokemusasiantuntijoista ovat olleet asiakkaina hankkeessa. Työntekijät ovat myös vastuussa siitä, miten hanke verkostoituu ja hankkeen tuottamasta materiaalista.

T1: ”Meidän rooli on saada se paletti pyörimään”

T2: ”Perheiden luonahan me käydään sitten kokemusasiantuntija-projektityöntekijä parina... Toimin myös heidän apuvalvojana sitten. Me ollaan tehty yhdyskuntaseuraamustoimiston kanssa yhteistyötä niin, että jos nuori käy täs meillä, niin yhdyskuntaseuraamuskäynnit korvaantuu ja nää käy nää valvojat täällä meillä palavereissa... Meidän rooli on myöskin tuottaa nää kaikki tapahtumat kirjallisesti ulos ja tehdä tästä hankkeesta ja tästä meidän toiminnasta jatkuvaa toimintaa jonkun toisen tahon kanssa... Pyritään olemaan myös siinä kiilana ja tukena, että nää viranomaisasiat hoituu ilman niinku suurempia kommervenkkejä. Mut et sekin on tärkeää, että me tehdään ja kokemusasiantuntijat tekee viranomaisten kanssa yhteistyötä, ettei sit näissä nuorilla ja perheillä, et ne ei niinku pääse välistä vetämään.”

Kokemusasiantuntijoiden vastaukset moniulotteisuudesta käsittivät suurimmilta osin heidän omia työtehtäviään, jotka ovat hyvin monimuotoisia: perhetyö, verkostotyö (esimerkiksi koulut ja erilaiset järjestöt), yksilötyö, harrastustoiminta, retket ja viranomaisasiat.

K1: ”No et mitä se (asiakas) aikoo tehdä jatkossa ja miten saadaan turhat tilanteet vältetty ja jotain tekemistä. Järkevää tekemistä.”

K2: ”Yleensä me juttelemme lasten kanssa tulevaisuudesta.”

K3: ”- mä oon perheissä mukana ja ihan yksilöasiakkaina... Vankilatyö... vankilasta tulee erilaisia puheluita, mistä tarvis jeesii... On hyvä jutella arjen asioista.”

Asiakkaiden vastaukset moniulotteisuudesta käsitti saadun avun eri muodoista, jotka olivat esimerkiksi neuvot ja apu päihteiden käyttöön sekä koulunkäyntiin. Muusikin tekeminen, retket ja kokemusasiantuntijoiden kanssa yhdessä olo mainittiin osana moniulotteisuutta.

A1: ”olen saanut apua koulunkäyntiin liittyen”

A3: ”on tullu aika paljon mahdollisuuksii, ku mul on niinku - esimerkiks niil (Jenginuorihanke) on aika paljon yhteistyökumppaneita tai sit mul on toi, mikä toi on, kaverin kaa musiikkijuttu menossa. Me ollaan päästy esiintyy ja tällästä.”

A5: ”jutellaan ja käydään syömässä ja semmosta”

A7: ”pääasiassa koulunkäyntiapuu ja päihteiden käyttöön”

Jenginuorihankkeen moniulotteisuus on suuri rikkaus. Kokemusasiantuntijuus toimii keskeisessä roolissa hankkeen tekemässä työssä ja se ylettyy moniin eri ulottuvuuksiin. Vaikka Jenginuorihankkeen työhön kuuluu keskustelu omasta elämästä, se myös tarjoaa mahdollisuuden nuorille harrastaa, mikä auttaa myös nuorten perheitä, koska nuorilla ja heidän perheillään ei välttämättä ole varaa nuorten harrastustoimintaan.

K1: ”...vedän kaikkee urheilukerhoja ja sit autan yht nuorta käymää kouluu tääl.”

Harrastusmahdollisuudet antavat nuorille myös muuta tekemistä kuin kadulla oleilua, rikosten tekemistä tai päihteiden käyttöä. Se, että nuori saadaan pois kadulta tekemästä pahuuksia, on jo iso askel. Koulunkäynnissä saatu apu on merkittävää nuoren tulevaisuutta ajatellen. Yksilöohjaus ja läksykerhot luovat enemmän aikaa ja keskittymistä nuoren koulunkäyntiin ja siitä selviytymiseen. Kouluilla ei välttämättä ole tarpeeksi resursseja tarjota nuorille yksilöohjausta.

K2: ”Tota esimerkiksi mun työhön kuuluu harrastus... koulun parantaminen, että me järjestetään koululle yhteistyötä... läksykerho... tehnyt opettajien ja vanhempien kanssa yhteistyötä... Mä järjestin heille tukiopetus ja se kehittyy kovasti ja nyt numero nousee hyvin, kasi ja ysi.”

K3: ”Käyn eri kouluissa puhumassa.”

Kokemusasiantuntijoiden ja hankkeen tarjoama apu erilaisissa viranomaisasioissa toimii eräänlaisena väylänä. Nuori, joka vastustaa kovasti viranomaisia ja niiden kanssa hoidettavia asioita, voi olla vaikea saada hoitaa viranomaisasioitaan ilman tukea ja apua. Kokemusasiantuntijat toimivat esimerkkinä, että asiat voidaan hoitaa ilman suurempia kommervenkkejä viranomaisten kanssa samalla ymmärtäen asiakkaan vaikeuden asioiden hoitamisessa.

K1: ”Joo kyl mä välillä autan niit käymää jossai työkkäris ja tollee hoitaa asioita.”

K3: ”... tänä aamuna oli viimeks yhen pojan kanssa työvoimatoimistossa. Äsken soi puhelin, et pitäis sossuun mennä.”

8.3 Matalakynnyksisyys

Matalakynnyksisyys on yksi Jenginuorihankkeen ominaispiirteistä ja siihen kiteytyy myös osittain hankkeen etsivä työ. Etsivässä työssä työtä tehdään asiakkaan ehtojen mukaisesti ja niin tehdään myös Jenginuorihankkeessa. Ketään ei pakoteta toimintaan tai sitoutumaan hankkeeseen. Työntekijät mainitsivat haastattelussa etenkin nuoren omien ehtojen mukaisesti työs-

kentelyn. He kertoivat, että työtä tehdään ruohonjuuritasolla matalakynnyksisesti: asiakkaita kuljetetaan tarvittaessa esimerkiksi eri virastoihin tai kouluun ja heidän kanssa ollaan ja jutellaan niitä näitä. He kertoivat, että tärkeintä on luotettavan ja helposti lähestyttävän aikuisen läsnäolo.

T2: Tavataan, ollaan ja jutellaan... kuljetusta, olemista, istumista ja ajan antamista... Ei me voida niinku ketää pakottaa tai ahdistaa minkäänlaisiin toimintoihin... Aikuisen ihmisen ajan antamista erilaisissa asioissa ja tosi paljon juttelua ja olemista.”

Kokemusasiantuntijat toivat esille Jenginuorihankkeen matalakynnyksisyyttä oman työroolin sa kautta: helposti tavoitettavissa ja heidän monimuotoiset toiminta-alueet, johon kuuluvat kadut, koulut, lähiasemat ja Jenginuorihankkeen tilat.

K3: ”se on kaksyhtneljä seittemän mut ei siihen oikee kukaan pyri tai niinku pysty, pysty sitten. Mut kyl ne (asiakkaat) tarvii hirveen tuen”

K2: ”Esimerkiks moskeija, esimerkiks tää keskus, esimerkiks meillä on lähiasema Kontula.”

K3: ”on hyvä jutella arjen asioista.”

Asiakkaatkin mainitsivat kokemusasiantuntijoiden helpon tavoitettavuuden haastatteluissa. He kokivat helpottavaksi sen, että kokemusasiantuntijoille voi soittaa milloin haluaa ja tarkkoja tapaamisaikoja ei tarvitse tehdä. Asiakkaiden haastatteluissa mainittiin myös Jenginuorihankkeen rento ilmapiiri ja se, että heitä ei uhkailla laitoksilla.

A1: ”olen tavannut koulussani, jossa jengihankkeen työntekijät kävi kertomassa erilaisista rikosasioista ja päihteiden haitoista”

A4: ”tää on paljon rennompaa ainaki mun mielestä ei oo mitään tiukkaa paskaa”

A5: ”täält ei lennä laitokseen... No silloin ainaki on enemmän aikaa nuorille tai nuorelle.”

A6: ”No ne ei ainakaan uhkaile millään laitoksilla tai mitään. Ne on chillei... tai sillee... Ei tarvii tehdä mitään, voi vaan chillaa tääl.”

A7: ”Noo.. (kokemusasiantuntijan) kaa voi puhuu millon vaan ja ei tarvii sopii mitään aikaa tai tollasta. Se ei rasita.”

A2: ”tuki paineettomassa olosuhteissa hyviltä ja mukavilta työntekijöiltä.”

A3: ”Et kunhan vaan moni löytää sinne, missä ne (Jenginuorihanke) on ja noiki on sillee aktiivisesti esillä, et ihmiset näkee missä ne on... Täällä sä voit keskustella ja tutustuu siihen ihmiseen ja tällee.”

Haastatteluiden vastaukset kertovat, että Jenginuorihankkeen matalakynnyksinen luonne on yksi syy siihen, miksi hanke saavuttaa rikollisesti oireilevia nuoria. Etenemällä asiakkaan ehtojen mukaisesti säilytetään asiakkuus pitempään ja asiakasta ei ”säikäytetä pois”. Kuten aiemmin mainittu, asiakkailla voi olla erityisen huonoja kokemuksia aikaisemmasta avustamulta tahoilta ja Jenginuorihanke pyrkii matalakynnyksisyydellään estämään huonojen kokemusten lisääntymistä ja toimii auttavana tahona ilman ehdottomuutta. Jenginuorihankkeen asiakkaat saattavat olla hyvinkin huonossa kunnossa, joten heidän voimavarojen ehdoilla pyritään edistämään asiakkaan elämää. Asiakkailla voi myös olla vaikeuksia noudattaa aikatauluja ja sovittuja asioita ja tähän ongelmaan Jenginuorihanke on tarjonnut ratkaisuksi helpon tavoitettavuuden. Asiakkaat voivat aina soittaa kokemusasiantuntijoille, tulla käymään hankkeen tiloissa tai sopia tapaamisia. Harrastusmahdollisuudet toimivat myös eräänlaisena matalakynnyksisenä väylänä hankkeeseen kiinnittymisessä ja hankkeeseen tutustumiseen. Harrastusmahdollisuudet tarjoavat rennon ilmapiirin, jossa kokemusasiantuntijoihin ja hankkeeseen voi tutustua pikkuhiljaa.

8.4 Tulevaisuus

Tulevaisuuden näkymät olivat kaikilla haastateltavilla melko samanlaisia: jatkoa toivotaan ja Jenginuorenhankkeen mallia voisi soveltaa tulevaisuudessa nuorisotyöhön. Tulevaisuuden teema tuli myös hyvin ilmi sidosryhmien haastatteluissa. Tulevaisuuden jaoin kahteen eri osaan jo ennen haastatteluiden tekemistä: kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen tulevaisuudessa nuorisotyössä ja toive hankkeen tulevaisuudesta. Työntekijät mainitsivat, että kokemusasiantuntijoille on poikunut lisää töitä hankkeessa työskentelyn jälkeen. Heidän mielestään kokemusasiantuntijoiden käyttö nuorisotyössä on välttämätöntä, jos halutaan tavoittaa rikollisesti oireilevia nuoria ja saada suurempi joukko nuoria tavoitettua.

T2: ”välttämätön mikäli halutaan tavoittaa oireilevia nuoria ja tällaisia isompia yhteisöjä nopeasti ja saada suurempaa määrää nuoria kiinni”

Työntekijät kokivat, että Jenginuorihankkeen malli on uusi ja toimiva lähestymistapa. Kokemusasiantuntijat mainitsivat myös oman työllistymisensä Jenginuorihankkeen jälkeen, mikä näytti valoisalta jokaisen kokemusasiantuntijan kohdalla.

T2: ”Meil on myös silleen ollu hyvä tuuri, et meidän kokemusasiantuntijat lähtee tästä meidän hankkeesta eteenpäin, et he on työllistyneet. Et tää on poikinu heille myös lisähommia.”

K1: ”Mä sain työpaikan tän avulla”

K2: ”kyllä minä pärjään, koska mulla on koulutus”

K3: ”mä osaan niinku hommani... ei mul työt lopu.”

Kokemusasiantuntijat toivoivat hankkeelle jatkoa tulevaisuudessa, jos rahoitusta löytyy. He mainitsivat hyvän työryhmän oleelliseksi tekijäksi hankkeen onnistumiselle ja kertoivat, että heidän mielestään on tärkeää, että nuorisotyössä olisi jatkossa enemmän työntekijöitä, jotka ovat nähneet, kokeneet ja ymmärtävät rikollista maailmaa.

K1: ”No mä haluun, et tää sais jatkoo”

K2: ”mä uskon, että tää kehittyy ja hyvin menee, koska nää on hyvä tiimi... Kyllä mä ainakin ajattelen, että jos tää projekti on erittäin tärkeä Itä-Helsingissä, että minä ainakin uskon, että tää jatkuu”

K3: ”... nuorisotyöki, nii kyl siel tarvis niitä kavereita, kellä on omakohtasta kokemusta ja kasvanu streetillä... niinku rikollismaailmassa tavallaan eläny sitä ja väkivaltamaailassa ja tuolla alakulttuurissa tavallaan...Semmonen niinku vakiorahotus”

Asiakkaiden vastaukset hankkeen tulevaisuudesta ja sen soveltamisesta nuorisotyöhön olivat samanlaisia: lisää samanlaista toimintaa ja kokemusasiantuntijuus olisi hyvä juttu nuorisotyössä.

A1: ”kyllä sitä pitäisi olla kaikille tarjolla, joilla ongelmia... Lisää samanlaista toimintaa”

A6: ”Emmä tiiä. Et jatkaa samaan malliin.”

A2: ”Minun oslatani voisin sanoa, että jatkakoon samaa mallia. Toimii hyvin ainakin omalla kohdalla. Päteviä kavereita koko porukka.”

A3: ”Jatkakaa ihmeessä, tehkää sitä, jos te voitte... ja kun te voitte, niin miksi ei tekis.”

A7: ”No emmä toivo mitään. Niinku, jatkaa samaa rataa.”

Sidosryhmistä nuorisotyöntekijä kertoi, että hän näkisi kokemusasiantuntijoille sijaa nuorisotyössä, jos heillä on tarvittava koulutus työhön eikä heillä ole rikosrekisterissä merkintöjä, jotka estäisivät työskentelyn nuorten parissa. Poliisi mainitsi, että hän näkisi kokemusasiantuntijoille sijaa erityisesti maahanmuuttajataustaisten nuorten tavoittamiseksi. Yksi kokemusasiantuntijoista mainitsi myös oman kokemuksen ja koulutuksen tärkeyden Jenginuorihankehanke kaltaisessa työssä.

K3: ”Mietin itteeni, yks työkaveri sano, et ku sul on toi kokemus ja sit ku sä saat ammatin vielä, niin se on rikkaus. Siis se vaan on niin. Ja pystyy yhdistää, et sul on niinku koulutus ja sul on se omakohtanen kokemus.”

Jokainen haastateltava koki hankkeen toimivaksi. Yhdeksi oleellisimmaksi tekijäksi tulevaisuuden jatkoa varten on nuorisotyöntekijän näkemyksen siitä, että sopivalla koulutuksella ja rikosrekisterillä, joka ei estäisi nuorten kanssa tehtävän työn, kokemusasiantuntijoille löytyisi sijaa nuorisotyössä. Erityisesti etsivässä nuorisotyössä kokemusasiantuntijoista olisi valtavan suuri apu. Jenginuorihankkeen tulevaisuutta nähden suurimmaksi ongelmaksi nousi rahoitus. Esittämällä, että hanke toimii oikeille tahoille, mahdollisuus jatkosta voisi toteutua. Nykypäivän huonon taloustilanteen takia, rahoitusta voi olla hyvin vaikea löytää ja saada. Jenginuorihanke on ollut aktiivisesti esillä ja on toimintansa aikana tehnyt paljon töitä, jotta hanke tulisi näkyväksi. Työntekijöiden ja kokemusasiantuntijoiden toiveet vastaavanlaisesta hankkeesta tai toiminnasta ovat realistiset. Toimivaa mallia pitäisi ehdottomasti käyttää, kunhan lailliset seikat ovat kunnossa ja kokemusasiantuntijoilla on kokemusasiantuntijakoulutuksen lisäksi sopiva koulutus nuorisotyöhön, kuten nuoriso- ja vapaa-ajanohjaajan koulutus, sosionomin koulutus tai lähihoitajan koulutus.

8.5 Kuntoutusprosessi ja onnistumiset

Viimeinen teema, joka nousi esille haastatteluissa, oli kokemusasiantuntijoiden kuntoutusprosessi sekä Jenginuorihankkeen onnistumiset. Työntekijät puhuivat erittäin tarkasti kokemusasiantuntijoiden kuntoutusprosessista, jossa työntekijöiden tuki ja apu on tärkeää. Kuntoutusprosessi voi olla kokemusasiantuntijoille hyvinkin raskas. Työntekijät kertoivat, että yksikään kokemusasiantuntija ei ole tehnyt rikoksia tai käyttänyt päihteitä hankkeen toiminnan aikana. Työntekijät ovat olleet erittäin tyytyväisiä kokemusasiantuntijoihin ja pitävät heitä luotettavina työntekijöinä.

T2: ”(kokemusasiantuntijat) ovat olleet tosi luotettavia ja pitäneet tästä omasta työpaikasta huolen... Se on raskas prosessi lähtee vaihtamaan sitä oman elämänsä mallii... Heille (kokemusasiantuntijoille) on myös luvattu tää heidän omien asioiden ja elämäntilanteiden käsittely ja se on tässä projektityöntekijän eli mun vastuulla... Asumiseen, elämänhallintaan, päihteettömyyteen sekä rikoksettomuuteen pureuduttu. Et heitä lasketaan asiakkais, vaikka he ovat myös täällä töissä... He käyvät sen prosessin asennemuutoksen ja sen arvokeskustelun meidän kanssa mut myös itsensä kanssa”

Työntekijät mainitsivat, että pienetkin muutokset rikollisessa käyttäytymisessä ja asiakkaiden elämässä ovat hankkeessa saavutuksia ja tavoitteita. Työntekijät kertoivat myös, että on asiakkaita, jotka ovat tippuneet hankkeesta pois.

T1: ”se on jo tavoite ja saavutus, et se (rikollisuus) vähenee tai päihteiden käyttö vähenee ja et se arkirytmii löytyy... On sellasii, jotka katoaa eikä ilmesty tai sit et niitä näkyy tuolla kadulla, että tuolla kadulla pyörimässä. Et sit ehkä enemmän ne päihteet tai elämäntilanne lähtee viemään.”

Kokemusasiantuntijoiden vastaukset omasta muutoksestaan olivat positiivisia: rikollinen käyttäytyminen ja päihteiden käyttö oli loppunut kokonaan sekä oma arvomaailma oli muuttunut. Kokemusasiantuntijat myös mainitsivat, että he ovat nähneet onnistumisia asiakkaisissa ja he kokevat sen palkitsevana. He kertoivat, että työssä on myös haasteita, kuten kun asiakkaaseen ei saa kontaktia tai kun itsellä on huono päivä ja pitäisi suoriutua töistä. Maahanmuuttajataustainen kokemusasiantuntija kertoi, että hän ei koe haasteita työssään haastattelun tekohetkellä. Hän sanoi, että jos osaa suomenkieltä, työssä pärjää.

K3: ”mul on erilainen arvomaailma kokonaan. Et mä arvostan eri asioita sitten. Päihteitä en käytä enkä rikoksia. Et ei se näy mun arjessa oikestaa se... mul on oma kokemus... Et voin sanoo, et vaik oon paljon kokenu ja ollu kaiken näkösi vaikeuksia, niin kyl mä käännän tän positiiviseksi. Siit on hyötyy sit tänä päivänä muille. Et se on varmaan niinku voimavara... Yks nuori on tullu niin sanotusti mun perässä ja niinku näkee sen, et kaveri on muuttunu tosi paljon... Palkitsevaa on varmaan tää, et kaverit on lopettanu sen (rikollisen käyttäytymisen ja/tai päihteidenkäytön). Et jos jollain tavalla pystyy - et joku tulee autetuks, niin kyl se on ollu se palkitseva... Jos sul on huono päivä, nii sit se on vähän vaikeempaa. Pitäis taas kerätä ittensä ja olla siinä työntekijä roolissa tavallaan... kyllä mä sen hoidan mut se on vähän semmosta kitkerää.”

K1: ”No nyt yks (asiakas) saa päättötodistuksen, mitä se ei ois saanu ilman meiän apuu varmaan... Siis mä oon lopettanu kaiken... Emmä tiiä varmaan, et ei menetä hermoi esim jossain nuorisosta, jotka ei oo oikee kiinnostunu mistää taimitään. Tai sillee, et yrittää - jaksaa yrittää auttaa niit, vaik niit ei kiinnosta.”

K2: ”Ei mulla ainakaan tällä hetkellä mitään ongelmaa. Ainakin minä, ainakin minä uskon, että jos osaa ihan suomea tarpeeks hyvin, niin kyllä sinä pärjääät täällä.”

Asiakkaat mainitsivat, että Jenginuorihankkeen ansioista heidän oma rikollinen käyttäytyminen on vähentynyt ja osa mainitsi onnistuneensa saamaan peruskoulun päättötodistuksen. Sidosryhmistä nuorisotyöntekijä mainitsi, että hän näkee muutoksen alueen muissa nuorissa: ennen ihannointiin ”paha jätkää” mutta nyt ihannoidaan ”muuttunutta jätkää”. Muuttunut jätkä on entinen nuori, joka palkattiin kokemusasiantuntijaksi. Yksi asiakas kertoi myös, kuinka tärkeää on tehdä työtä, jolla on merkitystä ja jossa näkee tuloksia.

A1: ”sain päättötodistuksen 9lk:lta... Olen vähentänyt sekoiluja täysin”

A7: ”Mä pääsin just ysiltä”

A4: ”No ne (ystävät, jotka hankkeessa mukana) on kyl, ku ne ei riehu enää nii paljoo ku ennen ja jotain tollasta... Ainaki päihteidenkäyttö on vähentyny”

A6: ”vie mut ainakin pois rikollisuudesta.”

A3: ”jos sä teet oikeesti jotain, josta sä tykkäät tehä ja sä näät tulosta siitä, niin kyl se on mun mielestä niinku sieluu parantava asia... No et ei tee enää noit rikoksi”

Tulokset kertovat sen, että Jenginuorihanke on toimiva ja se on luonut tuloksia niin kokemus-asiiantuntijoiden kuntoutusprosessissa että asiakkaiden elämän parantamisessa. On tärkeä ottaa huomioon, että vaikka asiakkailla ei ole kaikki rikollinen käyttäytyminen loppunut tai päihteiden käyttö ei ole loppunut, pelkästään vähentäminen on jo askel eteenpäin. Työntekijät mainitsivat, että kaikkia asiakkaitaan hanke ei ole pystynyt auttamaan ja on niitä, jotka ovat tippuneet hankkeesta pois. Työntekijät tosin mainitsivat, että hankkeen aikana ei ole yksikään asiakas joutunut vangituksi eikä kuollut, mikä on hyvä asia nähden siihen, kuinka huonossa kunnossa tai elämäntilanteessa asiakkaat voivat olla.

Kokemusasiiantuntijoiden oma kuntoutusprosessi on erittäin tärkeä asia Jenginuorihankkeessa, koska asiakkaiden lisäksi myös kokemusasiiantuntijat saavat apua. Kokemusasiiantuntijoiden negatiiviset kokemukset käännytetään ja muutetaan muita auttavaksi, positiiviseksi asiaksi. Samalla saadaan yhteiskunnasta syrjäytyneitä takaisin yhteiskuntaan työllistämällä heitä. Asiakkaat pitävät kokemusasiiantuntijoita esimerkillisinä ja saattavat ikään kuin ”seurata perässä”. Jenginuorihankkeessa pienten onnistumisen merkitys on suuri. Pelkästään se, että nuori löytää arkeensa rytmin, on jo suuri saavutus. Jenginuorihankkeen työntekijät ja kokemusasiiantuntijat osaavat arvostaa pieniä muutoksia asiakkaan elämässä ja pitävät niitä suurina käännekohtia.

9 Johtopäätökset

Opinnäytetyöni tulokset osoittavat, että kokemusasiiantuntijuus on toimiva keino auttaa rikollisesti oireilevia nuoria. Haastatteluissa esille nousseet teemat luottamus ja lähestyminen, moniulotteisuus, matalakynnyksisyys, tulevaisuus sekä kuntoutusprosessi ja onnistumiset rakentavat Jenginuorihankkeen kokemusasiiantuntijuudelle lujan pohjan.

Eryteisesti luottamus ja lähestyminen, moniulotteisuus ja matalakynnyksisyys kertovat, millaisesta avusta on kyse ja miten Jenginuorihanke auttaa asiakkaitaan. Kuntoutusprosessit ja onnistumiset kertovat paljon siitä, millaisia tuloksia hankkeessa on ollut. Tulevaisuusteeman

tuloksista tulee hyvin ilmi se, että hankkeelle olisi tarvetta ja Jenginuorihankkeen jatkamisen suurin este on rahoitusasiat.

9.1 Jenginuorityön luottamukseen ja lähestymiseen perustuva työ

Jenginuorihanke toimii nuorisolain etsivän työn mukaisesti. Hanke pyrkii tavoittamaan nuoria, jotka ovat palveluiden ulkopuolella ja tarkoituksena on saada nuori tuen piiriin, joka edistää nuoren kasvua, itsenäistymistä ja pääsyä työmarkkinoille ja kouluun. Jenginuorihanke tekee työtä nuoren omien ehtojen mukaisesti niin kuin etsivässä nuorisotyössä kuuluukin. Jenginuorihanke palaa etsivän nuorisotyön juurille: heidän työ kohdentuu rikollisesti oireileviin nuoriin, jotka ovat erilaisissa ryhmittymissä ja heidän kohtaamispaikkana toimii katu. Jenginuorihankkeen etsivän työn vaiheet ovat melko samat kuin ne, jotka on mainittu kappaleessa 3.1. Aluksi luodaan kontakti nuoreen ja sen jälkeen nuoren kanssa luodaan luottamussuhde (motivointi). Työskentely nuoren parissa voi olla oikeastaan mitä vain, kunhan pyritään toimimaan asiakkaan ehtojen mukaisesti ja nuoren voimavarojen varassa. Jenginuorihanke pyrkii asiakkuuden loputtua ohjaamaan asiakkaitaan Kriminaalihuollon tukisäätiön muihin palveluihin, nuorisopalveluihin sekä toisiin järjestöihin, kuten Aseman lapsiin. Hanke haluaa ohjata asiakkaansa sellaisiin palveluihin, joilla on rikollisuutta ennalta ehkäisevä vaikutus. Palveluihin tai tukitoimiin pyritään kiinnittymään Jenginuorihankkeen asiakkuuden aikana, kuten päihderyhmiin. Etsivässä nuorisotyössä omalla kokemuksella voi olla suuri hyöty, mikä onkin Jenginuorihankkeen kokemusasiantuntijoiden vahvuus etsivässä työssä. Kokemusasiantuntijat ottavat luottamuksen luomisen jälkeen asiakkaan lähelle ja ovat asiakkaan kanssa paljon tekemisissä, mikä on oleellista, jotta etsivän työn tavoitteet toteutuisivat.

Kokemusasiantuntijuuden merkitys Jenginuorihankkeessa luottamukseen ja lähestymiseen perustuvassa työssä on merkittävä. Jo kohtaamistilanteessa vertaisuus on läsnä. Kokemusasiantuntijoiden aluetuntemus ja rikollisen elämän tuntemus toimii suurena voimavarana etsivässä työssä. Katuklinikassa kokemusasiantuntijan aluetuntemus ja päihdemaailman ymmärrys edisti työtä ja asiakkaiden tavoittaminen oli nopeampaa ja vaivattomampaa. Erityisen tärkeä merkitys kokemusasiantuntijuudella luottamuksen luomisella on se, että asiakkaat kertovat ja kuuntelevat kokemusasiantuntijoita herkemmin. Jenginuorihankkeessa on otettu huomioon myös kulttuurinen kokemusasiantuntijuus, mikä helpottaa entisestään rikollisesti oireilevien nuorten kohtaamista. Tämä piirre tekee Jenginuorihankkeen kokemusasiantuntijuuden merkityksestä erityisen ja on suuressa roolissa luottamukseen ja lähestymiseen perustuvassa työssä.

Kokemusasiantuntijuuden keinot, millä luottamusta ja lähestymistä työstetään Jenginuorihankkeessa, perustuvat hyvin pitkälti etsivän työn lähtökohtiin. Kokemusasiantuntijat menevät sinne, missä nuoret ovat eli lähiasemat, kadut ostoskeskukset jne. Tässäkin kokemusasiantuntijoiden aluetuntemuksella on suuri merkitys. Jenginuorihankkeen asiakkaat kaipaavat ai-

kuista, joka ymmärtää, on läsnä ja haluaa auttaa nuorta arjen asioissa. Koska Jenginuorihankkeen kokemusasiantuntijat ovat käyneet vastaavanlaisen prosessin läpi, he ymmärtävät, mitä nuoren elämäntilanne vaatii.

Deucharin (2009) tulokset osoittivat myös, että etsivällä työllä on suuri merkitys nuorisotyössä. Erityisen toimivaa se on syrjäytyneiden ja rikollisesti oireilevien nuorten tavoittamisessa. Kuten Jenginuorihankkeessa myös Glasgow'n tapauksessa, kokemusasiantuntijalla oli suuri vaikutus nuorten tavoittamisessa, auttamisessa ja siinä, että nuoret pysyivät mukana hankkeessa. Kokemusasiantuntijan luottamus ja lähestyminen voi muodostaa nopeamman ja pysyvän suhteen, koska nuori luottaa kokemusasiantuntijaan nopeammin ja herkemmin.

9.2 Kokemusasiantuntijuuden merkitys ehkäisevässä työssä

Jenginuorihankkeen kokemusasiantuntijuudella, Korson terveyskeskuksen kokemusasiantuntijalla ja Katuklinikalla on paljon yhtäläisyyksiä. Toiminnaltaan Korson terveyskeskuksen kokemusasiantuntija toimi hieman eri tavalla kuin Katuklinikka ja Jenginuorihanke. Jenginuorihankkeen sekä Katuklinikan yksi tärkeimmistä työvälaineistä oli etsivä työ, kun taas Korson terveyskeskuksen kokemusasiantuntijalle asiakkaat ohjautuivat terveyskeskuksen työntekijöiden välityksellä.

Päihdetyön kokemusasiantuntija Korson terveysasemalla hankkeella ja Jenginuorihankkeella on yhtäläisyyksiä. Molemmat noudattavat matalan kynnyksen periaatetta, kokemusasiantuntijan tehtävät ovat samankaltaisia (keskustelut, tuen antaminen, mahdollinen apu erilaisissa käynneissä), vertaistuen anto sekä toivon anto muutokseen. Eroavaisuuksiakin löytyy. Jenginuorihankkeen kokemusasiantuntijoiden työnkuvaan kuului etsivä työ, asiakasmäärät ovat pienemmät, koska kokemusasiantuntijoita on useampi; perheiden ja koulujen kanssa tehtävä työ sekä Jenginuorihankkeen kokemusasiantuntijat ovat helpommin tavoitettavissa, koska tapaamisiin ei tarvitse erikseen sopia aikaa. On kuitenkin otettava huomioon että asiakasryhmä on eri: päihdetyön kokemusasiantuntijan asiakkaat olivat keskimäärin yli 40-vuotiaita alkoholisteja (Ylönen 2014) kun taas Jenginuorihankkeen asiakkaat ovat 8-25-vuotiaita rikollisesti oireilevia nuoria, joista suurin osa on romani- tai maahanmuuttajataustaisia.

Katuklinikka hankkeessa ja Jenginuorihankkeessa on huomattava määrä yhtäläisyyksiä. Molemmissa hankkeissa asiakkaita tavoitellaan etsivän työn kautta ja palvelut tuodaan asiakkaille. Katuklinikassa apua, neuvoja ja tukea annetaan kadulla sekä kodeissa eli siellä missä huumeiden käyttäjät käyttävät huumeita. Kuten Katuklinikassa, myös Jenginuorihankkeen kokemusasiantuntijoilla on erinomainen alueellinen tuntemus, mikä helpottaa suuresti asiakkaiden tavoittamista. Molemmissa hankkeissa kokemusasiantuntijat ovat tunnettuja kaduilla. Sekä Katuklinikassa että jenginuorihankkeessa kokemusasiantuntijoiden työkuva on erityisen laaja.

Asiakastyön lisäksi työkuvaan kuuluu tiedottaminen, palveluiden kehittäminen sekä tulkkina toimiminen viranomaisten ja asiakkaiden välillä. Molemmissa hankkeissa kokemusasiantuntijoiden tärkeimmät työtehtävät ovat luottamuksen herättäminen ja avun tarjoaminen.

Rikosseuraamusalalla KRISin ja Jenginuorihankkeen toiminta on joillakin tasoilla samanlaista. Vertaisuuden hyödyntäminen antaa molemmissa toiminnoissa suuntaa asiakkaiden tulevaisuudelle. Pohditaan mahdollisia koulutus- ja työllisyysmahdollisuuksia sekä pyritään löytämään arkeen sisältöä. Kokemuksella ja kokemusasiantuntijuudella on tässä hyvinkin suuri merkitys rikollisuuden ennalta ehkäisyssä.

9.3 Arjenhallinnalla tuetusti kiinni rikoksettomaan elämään

Opinnäytetyön tarkoituksena ei ollut kertoa yksityiskohtaisesti asiakkaiden tekemistä rikoksista tai päihteiden käytöstä mutta haastattelut antoivat suuntaa, millaisista nuorista on kyse. Työntekijät, kokemusasiantuntijat ja asiakkaat mainitsivat haastatteluissa, että koulunkäynti tai koulutuksen puuttuminen kokonaan on yksi merkittävimmistä asioista, joissa Jenginuorihanke tarjoaa apua sekä, missä asiakkaat toivovat apua. Myös huono koulumenestys ja oppimisvaikeudet voivat vahvistaa nuoren sisäistä leimaa itsestään oppijana. Usko omaan oppimiseen on vähäistä ja siihen suhtaudutaan mahdollisesti hyvinkin kielteisesti. Jenginuorihankkeen yhteistyö alueen koulujen kanssa lisää syrjäytymisvaarassa olevien nuorten koulutusta. Työntekijät mainitsivat useaan otteeseen haastattelussa, että koulu on usein se, mitä aletaan nuoren kanssa työstämään. He mainitsivat erityisesti romaninuoret, joilla usealla saattaa puuttua peruskoulun päättötodistus kokonaan. Myös yksi kokemusasiantuntijoista mainitsi, kuinka tärkeää somalinuorille on saada peruskoulun päättötodistus. Hän korosti, että koulutus on ehdottoman tärkeää maahanmuuttajille, jotta he pärjäisivät ja sopeutuisivat suomalaiseen yhteiskuntaan.

Kuten Jenginuorihanke, Deuchar ja Ellis (2012) kokeilivat, jos nuorisotyön läsnäolo tiedottamalla, vaikuttaa syrjäytymisen ehkäisyssä. Molemmat tulokset tukevat toisiaan. Koulun rooli nuorten arjenhallinnassa on erittäin suuri ja oikeastaan ehdoton, jos syrjäytymistä halutaan ehkäistä. Nuorisotoimen ja koulujen yhteistyö on syrjäytymisen kannalta hyvin tärkeää, koska koulu nähdään eräänlaisena pakkona ja nuorisotoimi puolestaan vapaaehtoisena.

Tulokset kertovat myös sen, että asiakkaat ovat aikaisemmin olleet sosiaalipalveluiden piirissä ja kokemukset niistä eivät ole olleet positiivisia. Jenginuorihankkeen luonteeseen kuuluu asiakkaan auttaminen asiakkaan omien ehtojen mukaisesti ja se välittyi haastatteluissa. Muutama asiakas mainitsi, että Jenginuorihanke ei ole ehdoton eikä nuoria uhkailla rangaistuksilla, jos edistystä ei tapahdu. Deucharin ja Elliksen (2012) tutkimuksessa kävi myös ilmi, että eh-

dottomia opettajia, jotka eivät huomioineet nuoren kokonaisvaltaista elämäntilannetta, eivät olleet nuorten mielestä aikuisia, joihin he voisivat tukeutua tai kokisivat tullee kuulluksi.

Jenginuorihankkeen tekemä perhetyö luo uudenlaisen ulottavuuden syrjäytymisen ehkäisyssä sekä arjenhallinnan parantamisessa. Osa Jenginuorihankkeen asiakkaista on päästänyt työntekijät ja kokemusasiantuntijat kotiinsa sekä tekemään yhteistyötä vanhempiensa kanssa. Tämän tarkoituksena on ollut vähentää viranomaisvastaisuutta. Tarkoituksena on myös ollut perheyttyä paremmin nuoren kotioloihin sekä kokonaisvaltaiseen elämäntilanteeseen. Kokemusasiantuntijoiden merkitys perhetyössä on suuri kulttuurisesti. Kokemusasiantuntija toimii ikään kuin kulttuurisena tulkkina työntekijöiden ja perheen välillä. Tämä helpottaa perheen ja hankkeen välistä yhteistyötä suuresti, mikä puolestaan toimii asiakkaan etuna.

9.4 Kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen sosiaalityössä tulevaisuudessa

Haastatteluiden tulosten perusteella Jenginuorihankkeelle toivotaan jatkoa, jos rahoitusta löytyy. New Frontier - hanke (Deuchar 2009), Katuklinikka, Korson terveyskeskuksen kokemusasiantuntija sekä Jenginuorihanke osoittavat, että kokemusasiantuntijuudella on positiivisia vaikutuksia rikollisuudesta irrottautumisessa, rikollisuuden vähentämisessä sekä päihteidenkäytön vähentämisessä.

Jokainen haastateltava halusi Jenginuorihankkeelle jatkoa ja kokivat sen toimivaksi hankkeeksi. Huono yhteiskunnallinen taloustilanne ei välttämättä mahdollista hankkeelle jatkoa, vaikka haastateltavat kokivat sille tarvetta. Yksi työntekijöistä sanoi, että kokemusasiantuntijuuden käyttö etsivässä nuorisotyössä on välttämätöntä, mikäli halutaan tavoittaa ja auttaa rikollisesti oireilevia nuoria. Kokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen tulevaisuudessa on todettu tarpeelliseksi kakkien kokemusasiantuntijahankkeiden kautta.

Tarvetta kokemusasiantuntijuudelle voidaan tarkastella onnistumisien ja asiakkaiden kokemusten kautta. Kuten New Frontier hankkeessa ja Jenginuorihankkeessa, asiakkaat sanoivat suoraan, että kokemusasiantuntijan ymmärryksen ja luottamuksen avulla hankkeen toimintaan on kiinnittynyt ja omaa elämää on alkanut parantamaan erilaisten arjenhallinnan keinojen kautta, kuten koulun ja työn. Kokemusasiantuntijoiden käyttö sosiaalityössä loisi lisää matalankynnyksen palveluita ja asiakkaiden viranomaisvastaisuus vähenisi sekä kokemukset sosiaalipalveluista paranisi.

Kuntoutusprosessien merkitys kokemusasiantuntijuudessa on yhtä oleellinen kuin kokemusasiantuntijoiden antama apu. Kokemusasiantuntijana toimiminen luo työpaikkoja sekä tukee kokemusasiantuntijan omaa desistanssiprosessia eli rikollisesta elämäntavasta irrottautumista.

Omien kokemusten hyödyntäminen työssä on suuri rikkaus ja erityisesti sellainen rikkaus, josta voisi olla hyötyä sosiaalityössä.

Opinnäytetyön tuloksia tullaan hyödyntämään tulevaisuudessa. Jenginuorihankkeen malli aiotaan pilotoida ja eri puolella Suomea aiotaan kouluttaa nuorisotoimen työntekijöitä hankkeen mallin työskentelyyn. Opinnäytetyö tulee toimimaan osana kouluttamista. Opinnäytetyö tullaan myös esittämään Jenginuorihankkeen lopetusseminaarissa syyskuussa 2015.

10 Pohdinta

Pohdintaa käsittelem kolmella tavalla: tulosten pohdinta, kehittäminen ja omaa oppimistani opinnäytetyöprosessin aikana ja sen soveltamista aikaisempaa oppimaani ja työkokemukseeni. Arvioin myös opinnäytetyöni käytettävyyttä tulevaisuudessa.

10.1 Tulosten pohdinta

Opinnäytetyön tulokset kertovat sen, että kokemusasiantuntijoiden käyttäminen nuorten rikollisuutta ehkäisevässä työssä on toimivaa. Tulokseni pohjalta voi päätellä, että rikollisesti oireilevien nuorten tavoittamiseen ja auttamiseen ei aina riitä monimuotoiset ja moniammatilliset tukitoimet, joita yhteiskunta tarjoaa. Joskus nuori tarvitsee jonkun, joka on oikeasti kokenut samoja asioita ja ymmärtää nuorta, jotta nuori tulee kuulluksi ja tarttuu apuun.

Nuorille pitäisi olla tarjolla näkyvimmin matalankynnyksen apua ja näkisin juurikin Jenginuorihankkeen kaltaisissa palveluissa kokemusasiantuntijuudelle sijaa. On selvää, että asiakas uskoo ja kuuntelee enemmän työntekijää, joka on käynyt samanlaisia asioita läpi elämässään. Kokemusasiantuntijoiden koulutus ennalta ehkäisevään nuorisotyöhön parantaisi myös esimerkiksi vankilasta vapautuneiden työllisyyttä, kunhan rikosmerkinnöissä ei olisi nuorten tai lasten kanssa tehtävään työhön vaikuttavia rikoksia.

Kokemusasiantuntijuuden kaltaiselle työlle olisi paljon tarvetta syrjäytymistä ehkäisevässä työssä, kuten mielenterveyspalveluissa, päihdetyössä ja rikollisuutta ennaltaehkäisevässä työssä. Valitettavan moni nuori syrjäytyy syystä tai toisesta ja siihen puuttuminen ennalta ehkäisevästi kokemusasiantuntijoiden avulla olisi varmasti osalle hyvinkin toimiva keino päästä syrjäytymiskierteestä ulos. Tämän opinnäytetyöprosessin ja opinnäytetyön tuloksien myötä ymmärsin, kuinka hankala palveluohjaus voi joskus olla ja kuinka vaikeaksi moni kokee sen. Jenginuorihankkeen kaltaisille matalankynnyksen ja moniulotteisten palveluiden tarve on suuri, jotta syrjäytymisvaarassa tai jo syrjäytyneet nuoret saataisiin takaisin kiinni yhteiskuntaan ja heidän elämänlaatua parannettaisiin. Kun työtä tehdään matalakynnyksisesti, moniulotteisesti ja nuoren ehtojen mukaisesti, pystytään ehkäisemään nuoreen kohdistunut leimautumi-

nen. Nuori itse hakee apua helposti ilman suurta viranomaisverkostoa ja työskentely tehdään nuoren omien voimavarojen ja ehtojen mukaisesti.

10.2 Oma ammatillinen oppiminen

Tutustuin Jenginuorihankkeeseen helmikuussa 2014. Koen, että tämän reilu vuoden aikana nuorisotyö ja sen kehittämisen kohteet ovat saaneet paljon huomiota yhteiskunnassamme. Olen erittäin kiitollinen ja onnekas, että olen saanut seurata vierestä ja olla mukana Jenginuorihankkeen prosessia sekä olen pystynyt refleктоimaan omaa ammatillista kehittymistä opinnäytetyöprosessin aikana oman työni kautta.

Nuorisotyö on erityisen herkkä alue, koska nuorisokulttuuri on hyvinkin muuttuvaa. Opin, että nuorisotyössä työskentelevien on oltava hyvinkin perillä nuorten muuttuvasta maailmasta. Yksi asia kuitenkin on pysynyt mielestäni melko muuttumattomana: syrjäytyneet nuoret ovat vaarassa päätyä päihteiden ja rikosten maailmaan, jos he eivät saa toivomaansa ja tarvitsemaansa apua eikä heitä tulla vastaan, jos he eivät itse lähde etsimään apua. Opin erityisesti Jenginuorihankkeen kautta, että oireilevat nuoret haluavat tuekseen henkilön, joka ymmärtää heitä. Amatillisuudella ei niinkään ole väliä, kunhan henkilöltä löytyy empatiaa, sanatonta ymmärrystä, kokemusta omasta elämästään ja aitoa halua auttaa. Etsivä työ on loistava tapa auttaa nuoria, koska tärkeintä on työskennellä nuoren ehtojen mukaisesti. Nuori saattaa helpostikin vetäytyä ja menettää luottamuksensa yhteiskunnan tarjoamiin palveluihin, jos häneltä vaaditaan liikaa ja uhkaillaan siirroilla ja erilaisia rangaistuksilla. Kokemusasiantuntijuus on etsivään työhön erinomainen voimavara, koska kokemusasiantuntija täyttää kaikki ehdot, jotta nuoren on helppo luottaa ja ottaa vastaan apua kokemusasiantuntijalta.

Aikaisempi käsitykseni nuorisotyöstä ja erityisesti rikosseuraamusalalla tehdystä nuorisotyöstä oli hyvinkin suppea. Koen, että olisi yhteiskunnallisesti, taloudellisesti, turvallisesti ja sosiaalisesti kannattavaa paneutua enemmän nuorten rikollisuutta ennalta ehkäisevään työhön. Nuorisorikollisuutta pitäisi tutkia ilmiönä reilusti enemmän, jotta sitä voitaisiin ymmärtää paremmin ja sen ennalta ehkäisyä voisi kehittää. On erittäin hienoa huomata, että Kriminaali-huollon tukisäätiö on ottanut tehtäväkseen ennalta ehkäistä ja vähentää nuorisorikollisuutta niinkin rohkealla lähestymistavalla kuin kokemusasiantuntijuudella. Kokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen lisäisi myös entisten rikollisten työllisyyttä, auttaisi heidän sopeutumista takaisin yhteiskuntaan sekä antaisi eväitä desistanssiin eli rikollisuudesta irrottautumiseen.

Amatillisesti olen kasvanut suunnattomasti opinnäytetyöprosessin aikana. Osaan tarkastella rikollisuutta, rikosseuraamusalaa, nuorisotyötä sekä sosionomin ammattia laajasti, kriittisesti, amatillisesti sekä yhteiskunnallisesti. Tunnen palvelujärjestelmät paremmin ja pystyn arvioimaan omien kokemuksieni ja havaintojeni mukaan, mikä toimii ja mikä ei.

10.3 Kehitysideat

Kokemusasiantuntijuus on erittäin mielenkiintoinen ja rohkea lähestymistapa rikollisuudesta irrottautumisessa. Korson terveysaseman kokemusasiantuntija, Katuklinikka ja Jenginuorihanke ovat kaikki projektiluontoisia hankkeita, joten on vaikea arvioida, kuinka toimivaa kokemusasiantuntijoilta saatu apu on pitkällä aika välillä. Omasta mielestäni olisi hienoa, jos Jenginuorihanke saisi jatkossa rahoitusta, jotta he voisivat jatkaa samanlaista toimintaa ja samalla hahmottuisi, toimiiko kokemusasiantuntijuus myös pitkällä aikavälillä. Samalla voisi tehdä jatkotutkimuksen siitä, missä hankkeen asiakkaat ovat nyt ja mikä on kokemusasiantuntijoiden elämäntilanne kokemusasiantuntijana toimimisen jälkeen vai onko se jatkunut. Korson terveyskeskuksen kokemusasiantuntijuuden palveluiden toimivuutta mitattiin kyselyillä. Mielestäni Jenginuorihankkeellekin voisi tehdä määrällisen tutkimuksen, jossa kysytään asiakastytyväisyyttä ja mahdollisesti, miten elämä on muuttunut Jenginuorihankkeen asiakkuuden jälkeen.

Kokemusasiantuntijuutta pitäisi tutkia enemmän suuremmalla mittakaavalla. Itse koen, että kokemusasiantuntijuutta voisi käyttää ehdottomasti enemmän sosiaalipalveluiden piireissä. Vertaistukea on tarjolla mutta varsinaisia kokemusasiantuntijan palveluita on erittäin vähän. Kokemusasiantuntijan palveluita pitäisi olla tarjolla muutenkin kuin projektiluontoisesti, koska se ei ole kaikkien saatavilla.

Olisi mielenkiintoista soveltaa kokemusasiantuntijoita sekä avovankiloihin että suljettuihin vankiloihin. Toimisiko kokemusasiantuntijuus vanhempiin rikos- ja päihdekierteessä oleviin henkilöihin? Kokemusasiantuntijuutta voisi myös kokeilla muihin rikollisesti oireileviin ryhmiin kuten erilaisiin järjestäytyneen rikollisuuden ryhmiin. Olisi mielenkiintoista tutkia toimisiko kokemusasiantuntijuus osana avovankilan toimintaa ja voisiko avovankilan vangit toimia kokemusasiantuntijana osana koevapautta.

Jenginuorihankkeen loputtua seuraava vaihe olisi hankkeen pilotointi erilaisille nuorisopalveluille ja uusien kokemusasiantuntijoiden kouluttaminen eri nuorisotyön palveluihin. Mielestäni hyvä lähtökohta olisi kouluttaa etsivään työhön kokemusasiantuntijoita, joilla ei ole rikosrekisterissä työhön haittaavia rikoksia. Uskon, että näin rikollisesti oireilevat sekä syrjäytyneet nuoret tavoitettaisiin ajoissa palveluiden piiriin ja apua tarjottaisiin helposti lähestyttävällä tavalla.

Lähteet

Agnew, R. 2001. Building on the Foundation of General Strain Theory: Specifying the Types of Strain Most Likely to Lead to Crime and Delinquency. Teoksessa Sullivan, M (toim.) Journal of Crime and Delinquency. Lontoo: Sage productions.

A-Klinikka. Katuklinikka. Viitattu 16.2.2015. <http://toimipaikka.a-klinikka.fi/vinkki/kenttatyo/katuklinikka>.

Deuchar, R. 2009. Urban youth cultures and the re-building of social capital: illustrations from a pilot study in Glasgow. Teoksessa: A Journal of Youth Work - Research and Positive Practices in Work with Young People. Youthlink Scotland.

Deuchar, R. 2011. The impact of curfews and electronic monitoring on the social strains, support and capital experienced by youth gang members and offenders in the west of Scotland. Teoksessa: Criminology & Criminal Justice. Sage. Skotlanti.

Deuchar, R. & Ellis, J. 2012. 'It's helped me with my anger and I'm realising where I go in life': the impact of a Scottish youth work/schools intervention on young people's responses to social strain and engagement with anti-social behaviour and gang culture. Teoksessa: Research in Post-Compulsory Education.

Falk, Kurki, Rissanen, Kankaanpää & Slnkkonen. 2013. Kuntoutujasta toimijaksi - kokemus asiantuntijuudeksi. Työ- ja hyvinvoinninlaitoksen työpaperi 39. Helsinki.

Heikkonen, T. 2014-2015. Havainnointia ja keskustelua Jenginuorihankkeessa.

Hietala, O & Rissanen, P. 2015. Kokemusasiantuntija - hoidon ja avun kohteesta omien kokemusten jakajaksi sekä palveluiden kehittäjäksi. Opas kokemusasiantuntijatoiminasta. Kuntoutussäätiö & Mielenterveyden keskusliitto. Helsinki: Unigrafia Oy.

Hirshi, T. 2001. Causes of Delinquency. With a New Introduction by the Author.

Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S. Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu - teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Honkatukia, P. & Kivivuori, J. (toim.) 2006. Nuorisorikollisuus - Määrä, syyt ja kontrolli. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Hakapaino OY.

Kivivuori, J. 2008. Rikollisuuden syyt. Nemo: Helsinki.

Kriminaalihuollon tukisäätiö. Jenginuorihanke. Viitattu: 3.12.2014. <http://www.krits.fi/fin/hankkeet/jenginuorihanke/>

Jankko, T. 2008. Mielenterveyden kokemusasiantuntijuuden merkityksiä kuntoutujien ja omaisten ryhmäkeskusteluissa - me voidaan kertoa että tämmösenkin asian kanssa voi elää että mä on hullu. Sosiaalityön pro gradu - tutkielma. Tampereen yliopisto.

Juvonen, T. & Laine, T. & Hyväri, S. & Vuokila-Oikkonen, P. (toim.) 2010. Syrjäytymistä vastaan sosiaali- & terveystalalla. Helsinki: Tammi.

Kaartinen-Koutaniemi, J. (toim.) 2012. Etsivässä työssä. Helsinki: LK-Kirjat.

Kempainen, P. 1997. Nuori minänsä vankina - II osa. Vantaa: Kannustusvalmennus Oy.

KRIS. 2015. Viitattu: 19.3.2015. www.kris.fi.

Laine, M. 2014. Kriminologia ja rangaistuksen sosiologia. Acta Poenologica 1/14. Tietosanoma oy.

Lemert, E. 1951. Social Pathology. A Systematic Approach of the Theory of Sociopathic Behavior. McGraw-Hill. New York.

Mäkinen, A. Salminen, L. 2014. ”Mä haluisin nyt käydä sitä kouluu loppuun asti, et mul tulis joku tulevaisuus”- Nuorten aikuisten näkökulmia syrjäytymiskurssiin. Opinnäytetyö. Laurea ammattikorkeakoulu. Vantaa.

Nuorisolaki. 20.8.2010/693. 7 b §. Viitattu: 2.12.2014.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. 2014. Rikollisuustilanne 2013 - rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 266. Helsinki: Tammerprint Oy.

Phil, R. 2014. Kokemusasiantuntijuus jenginuorten rikosentorjunta hankkeessa vuosina 2012-2016. Väliraportti. Helsinki.

Puusa, A. 2011. Laadullisen aineiston analyysi. Teoksessa: Menetelmäviidakon raivaajat - Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Puusa, A & Juuti, P. (toim.) Vantaa: Hansaprint.

Päihdetyön kokemusasiantuntija Korson terveysasemalla. Ylönen, H. 2014. Väliraportti. Viitattu 28.11.2014:
http://files.kotisivukone.com/mielenavain.kotisivukone.com/kaste_II/raportti_paihdetyon_kokemusasiantuntija_korson_terveysasemalla_2012_2014.pdf

Rhee, S & Waldman, I. Genetic and environmental influences on antisocial behavior: A meta-analysis of twin and adoption studies. 2002.

Rikoslaki.13.6.2003/515. Luku 3 § 4. Viitattu 16.2.2015.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=rikoslaki#L3>.

Salmi, V. Varhaisnuorten normirikkomukset - ongelma vai osa nuoruutta?. 2004. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki: Hakapaino.

Tarkastusvaliokunta 1/13. Nuorten syrjäytyminen - tietoa, toimintaa ja tuloksia? Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisuja 1/13. 2013. Eduskunta.

Vertaistuki Redis. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Rediksen esite 2013.

Virokannas, E. 2010. Vertaisten ja ammattilaisten jäsenyyskategoriat huumeiden käyttäjille suunnatussa katuklinikka työssä. Yhteiskuntapolitiikka 6/14. Tammerprint Oy.

Yle Uutiset. Nuorisoporukka hakkaa ikätovereitaan Helsingissä. Natri, S. 7.10.2014. Viitattu: 3.2.2015. http://yle.fi/uutiset/nuorisoporukka_hakkaa_ikatovereitaan_helsingissa/7514413.

Taulukot

Taulukko 1: Alaikäisten osuus eri rikoslajeissa vuonna 2013.....	11
--	----

Liitteet

Liite 1 Työntekijöiden haastattelukysymykset	52
Liite 2 Kokemusasiantuntijoiden haastattelukysymykset	53
Liite 3 Asiakkaiden haastattelukysymykset.....	54
Liite 4 Sidosryhmien haastattelukysymykset.....	55
Liite 5 Tulosten taulukko	56

Liite 1 Työntekijöiden haastattelukysymykset

1. Mikä on työntekijöiden rooli Jenginuorihankkeessa? (Mitä eroa kokemusasiantuntijan työnkuvaan verrattuna?)
2. Kuinka toimivana näette kokemusasiantuntijuuden roolin Jenginuorihankkeessa? Omat kokemukset ja näkemykset?

Liite 2 Kokemusasiiantuntijoiden haastattelukysymykset

1. Miten päädyit kokemusasiiantuntijaksi Jenginuorihankkeeseen? Voisitko kertoa hieman omasta taustasi ja mikä on tilanteesi tällä hetkellä.
2. Mitä työnkuvaasi kuuluu kokemusasiiantuntijana?
3. Miten otat kontaktia asiakkaaseen? Missä se tapahtuu ja miten?
4. Mitä asioita käyt läpi nuoren/asiakkaan kanssa? Mistä juttelette ja mitä teette?
5. Koetko, että nuoret hyötyvät siitä, että olet itse ollut vastaavanlaisessa elämäntilanteessa? Miten hyötyminen näkyy?
6. Miten kokemusasiiantuntijuus näkyy omassa elämässäsi? Onko esimerkiksi päihteiden käyttö vähentynyt tai rikollinen toiminta vähentynyt/loppunut?
7. Millaisena näet tulevaisuutesi toimittuasi kokemusasiiantuntijana?
8. Mitä eroa näet asiakkaissa toimiessa kanssasi verrattuna niin sanottuihin "tavallisiin" sosiaalipalveluihin? (Kulttuurinen yhteisymmärrys, kertovatko nuoret herkemmin kokemusasiiantuntijalle asioita, kuuntelevatko asiantuntijoita paremmin?)
9. Mitkä ovat työsi haasteet? Mikä tekee työstäsi vaikeaa? Mikä tekee siitä palkitsevaa?
10. Näetkö tulevaisuudessa kokemusasiiantuntijuudelle jalansijaa nuorisotyössä? Olisitko toivonut omassa nuoruudessa kokemusasiiantuntijan tukea/apua?
11. Mitä toivot tulevaisuudelta Jenginuorihankkeelta? Millaisena näet sen?

Liite 3 Asiakkaiden haastattelukysymykset

1. Millaista apua olet saanut Jenginuorihankkeelta ja sen kokemusasiantuntijoilta? (neuvot, tuki, vertaisuus, onko ollut henkilö, jolle on helpompi kertoa omia asioita)?
2. Miten kokemusasiantuntijan apu ja tuki on auttanut sinua eteenpäin (esimerkiksi koulunkäynti, rikollisuuden vähentyminen, päihteiden käytön vähentyminen)?
3. Jos olet ollut aikaisemmin muiden sosiaalipalveluiden piirissä, miten apu, jonka olet saanut Jenginuorihankkeesta ja kokemusasiantuntijoilta eroaa aikaisemmasta kokemuksestasi?
4. Millaisena näet kokemusasiantuntijuuden merkityksen nuorisotyössä? Näkisitkö sille tulevaisuutta ja pitäisikö mielestäsi sitä hyödyntää enemmän?
5. Mitä muuta toivoisit kokemusasiantuntijoilta ja Jenginuorihankkeelta omalta osaltasi? Entä yleisesti?

Liite 4 Sidosryhmien haastattelukysymykset

1. Miten Jenginuorihanke ja erityisesti siinä käytetty kokemusasiantuntijuus näkyy työssäsi?
2. Millaisena näet ja koet nuorisotyöntekijänä kokemusasiantuntijuuden hyödyntämisen nuorisotyössä ja nuorten syrjäytymisessä?
3. Näetkö tulevaisuudessa jalansijaa kokemusasiantuntijuudella nuorisotyössä? Miten sitä voisi mielestäsi hyödyntää eri nuorisopalveluissa?

Liite 5 Tulosten taulukko

	Työntekijät	Kokemusasiantuntijat	Asiakkaat
Luottamus ja lähestyminen	<p>Kulttuuri: Saman kulttuurin omaava on helpompi puhua saman kulttuurin edustajalle</p> <p>Ikä: Vanhempi henkilö toimii malliesimerkkinä, nuoret toimivat myös kokemusasiantuntijoina nuorille</p>	<p>Lähestyminen kadulla: aluetuntemus, nuoret tuntevat kokemusasiantuntijat</p> <p>Kulttuuri ja oma tausta: tärkeä osa työtä, helpompi lähestyä</p> <p>Luottamus: nuoret puhuvat melko vapaasti kaikesta, kertovat, mitä heille on tapahtunut ja mitä kaduilla tapahtuu, puhutaan myös muustakin kuin rikollisuudesta ja päihteidenkäytöstä</p>	<p>Helppous puhua: omista asioistaan on helpompi puhua kokemusasiantuntijalle, koska heillä samanlaisia kokemuksia</p>

Taulukko 2. Tulokset luottamuksesta ja lähestymisestä.

	Työntekijät	Kokemusasiantuntijat	Asiakkaat
Moniulotteisuus	<p>Työntekijän työtehtävät: perhetyö kokemusasiantuntijan kanssa, ehdonalaisvalvonnan apuvalvoja, tuki kokemusasiantuntijoille, objektiivinen työote, ohjaaminen, tukeminen, neuvominen, hankkeen eteenpäin vieminen, tukena viranomaisasioissa</p> <p>Harrastukset ja tapahtumat: kahtena iltana viikossa harrastustoimintaa, sählykerho, jalkapallo ja vapaapaini; koulunkäynnin tukeminen ja retket</p>	<p>Koulunkäynti: yksilöapua, läskykerhoja, yhteistyö opettajien kanssa, stipendit</p> <p>Harrastukset: kokemusasiantuntijat vetävät erilaisia urheilukerhoja</p> <p>Perhetyö: somali-vanhempia saatu jalkautumaan, romani-perheiden kanssa tehdään töitä</p> <p>Yksilöasiakkuus: viranomaisasiat, yksilötapaamiset, puhuminen</p> <p>Verkostointi: vankilatyö, viranomaiset, koulut</p>	<p>Saatu apu: apua koulunkäyntiin, neuvoja, muusikin teko, apua päihteen käytön vähentämiseen</p>

Taulukko 3. Tulokset moniulotteisuudesta

	Työntekijät	Kokemusasiantuntijat	Asiakkaat
Matalakynnyksisyys	<p>Asiakkaan tilanteen kartoittaminen: tarvittavan avun kartoittaminen nuoren ehdoilla</p> <p>Toiminta: oleskelu, juttelu, kuljetus ja aikuisen ihmisen ajan antaminen</p>	<p>Tavoitettavuus: Kokemusasiantuntijoiden on olatava helposti tavoitettavissa</p> <p>Kohtaamispaikat: toiminta-alueen kadut, koulut, lähiasemat, Jenginuorihankkeen tilat</p>	<p>Ympäristö: paineeton ympäristö, mukavat työntekijät, aktiivisesti esillä, paineeton ympäristö</p> <p>Tavoitettavuus: enemmän aikaa nuorille, helppoa</p>

Taulukko 4: Tulokset matalakynnyksisyydestä

	Työntekijät	Kokemusasiantuntijat	Asiakkaat
Tulevaisuus	<p>Kokemusasiantuntijoiden tulevaisuus: työllistyneet hankkeen jälkeen</p> <p>Miksi hankkeelle olisi tarvetta: uusi lähestymistapa, joka on toiminut.</p>	<p>Oma tulevaisuus: työpaikka Jenginuorihankkeen jälkeen, koulutus, jolla saa töitä; kouluttautuminen nuoriso- ja vapaa-ajanohjaajaksi (yksi kokemusasiantuntija)</p> <p>Hankkeen tulevaisuus: toive vakiorahoituksesta, hankkeen kehittyminen tulevaisuudessa, hankkeelle tarvetta nuorisotyössä</p>	<p>Jenginuorihankkeen merkitys nuorisotyössä: olisi hyvä lähestymistapa nuorisotyössä, pitäisi olla kaikille nuorille saatavissa</p> <p>Toive hankkeelta: kaikki vastasivat, että haluavat hankkeen jatkuvan</p>

Taulukko 5: Tulokset tulevaisuudesta

	Työntekijät	Kokemusasiantuntijat	Asiakkaat
Kuntoutusprosessi ja onnistumiset	<p>Kokemusasiantuntijoiden kuntoutusprosessi: työntekijöiden kanssa pureuttu omaan asumiseen, elämänhallintaan, päiheteettömyyteen ja rikoksettomuuteen; ei yhtään tapausta, jossa kokemusasiantuntija olisi tehnyt rikoksia tai käyttänyt päihkeitä; käyvät samantyyppisen kuntoutusprosessin kuin asiakkaat</p> <p>Onnistumiset: rikollisuuden vähentyminen, päihteenkäytön vähentyminen, arkirytmien löytäminen</p>	<p>Oma kuntoutuminen: rikollinen käyttäytyminen ja päihteenkäyttö loppunut kokonaan</p> <p>Muutokset asiakkaissa: onnistumiset koulunkäynnissä, asiakkailla on saatu kesätyöpaikkoja</p>	<p>Koulunkäynti: Peruskoulun päättötodistus</p> <p>Rikollisuus ja päihheet: Päihteenkäyttö vähentynyt, rikosten teko vähentynyt, hanke vienyt pois kadulta</p>

Taulukko 6: Tulokset kuntoutusprosesseista ja onnistumisista